

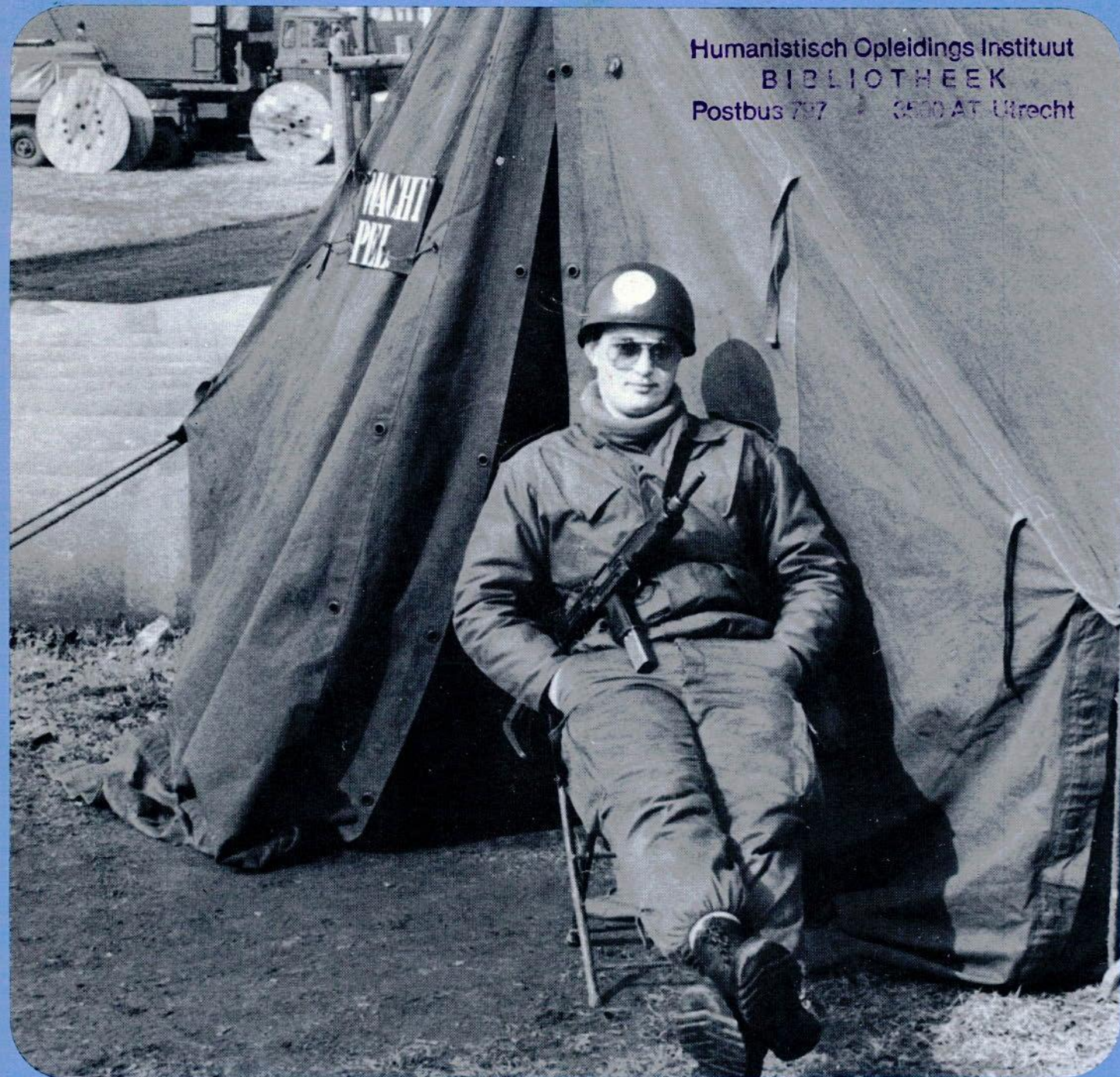
EGO

OKTOBER 1987

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 787 • 3500 AT Utrecht

In dit
nummer o.a.:

• Jan Soldaat heeft liever vrije tijd dan geld • Laatste Nike op Kreta de lucht in • Soldaat, heer en meester • De Nucleaire Erfenis • Je beloont toch geen generaals? • De Twaalf Ambachten • Gaten in de beschermende deken • De CD in de jazz • La Bamba • Nieuwe strips

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzorg-
ging te Zeist.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorzit-
ter), Tineke Hundling, Wim Rein-
ders, Hans Schonk, Frank Spoel-
stra.

Vaste medewerkers:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer,
Ellen Broshuis, Adriaan Bijl, Theo
Carree, Arend van Dam, Evert
van Dijk, Gerard van Erkelens,
Karen Heij, Sietse van der Hoek,
Pieter de Jager, Jan Kooijman,
Willy Lohmann, Frits Maas, Len
Munnik, Leo van Opzeeland, Tom
Pauka, Rien Robijns, Karel Ros-
kam, Paul Rutten, Klaas Soes-
beek, Jan Stoof, Hans van
Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Jan Soldaat heeft liever vrije tijd dan geld	2
'La Bamba'	4
Laatste Nederlandse Nike- raket op Kreta de lucht in	6
'De Twaalf Ambachten'	8
Soldaat, heer en meester	10
Je beloont toch geen generaals?	11
'Cal', Ierse kwestie van heel dichtbij	12
Bomengedenkdag (poster)	14
Het HMT	16
Nieuwe strips	17
Verdraagzaamheid	18
De Nucleaire Erfenis	20
De CD in de jazz	22
Gaten in de beschermende deken	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's: voorpagina Wim Heij,
pagina 19 Gerard van Erkelens

Jan Soldaat heeft liever vrije tijd dan geld

De soldaten zijn boos en de VVDM heeft zelfs een kort geding aangespan-
nen (en verloren) tegen staatssecretaris Van Houwelingen. Waarom? Dat
is kort samengevat in nevenstaand kadertje.

Raadman Wim Heij sprak op de Johan van de Kornputkazerne met een
vijftal dienstplichtigen over deze problematiek. De soldaten, net terugge-
keerd van vakantie, waren opmerkelijk goed op de hoogte wat zich op 1 juli
wel en niet had voltrokken. Het gaat dan ook niet om niks. Het inleveren
van de compensatie in vrije tijd kost Jan Soldaat (gemiddeld) negen dagen
per jaar. Een gesprek over de wedde, het inleveren van de compensatie in
vrije tijd en de overwerkvergoeding. Anders gezegd: hoe belangrijk zijn
geld en vrije tijd voor een dienstplichtig militair?

Kunnen jullie van de wedde rond- komen?

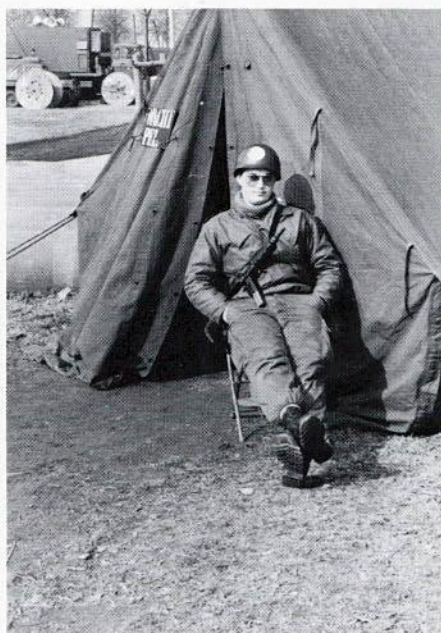
Henri (23, heeft reeds gewerkt): Ik ben er
netto wel zo'n duizend gulden op ach-
teruit gegaan, desondanks kan ik er
wel van rondkomen. Ik heb nu zo'n duizend
gulden in de maand en met een
beetje oppassen kan ik zelfs m'n auto
nog blijven rijden. Natuurlijk kan ik niet
dóórleven zoals ik deed, ik moet mij din-
gen ontfeggen.

Henk (22, ex-scholier): Ik kan er ook wel
van rondkomen. Sterker, ik houd er nog
wel van over. Ik krijg vaak de kans niet
om het geld uit te geven, omdat ik een
deel van de vrije tijd thuis meehelp op
de boerderij. Het feit dat ik in dienst zit
kost ons wel een hoop geld, ik denk zo'n
15.000 gulden per jaar. Een aantal din-
gen die op het land zouden moeten ge-
beuren kunnen nu gewoonweg niet. Bij-
voorbeeld het spuiten van de aardap-
pelen. Doe je dat niet dan krijg je te

maken met een sterk verminderde op-
brengst, oogstderfing dus. Dat is maar
één voorbeeld, maar ik zou er zo meer
kunnen noemen.

Jheroen (19, ex-scholier): Het is voor het
eerst van m'n leven dat ik zoveel zak-
geld krijg. Ik wist niet wat me over-
kwam toen ik in dienst ging. Natuurlijk
klopt het niet als je kijkt naar het mini-
mum-jeugdloon en is het zelfs 'n lacher
als je kijkt naar het werk wat je moet
doen en de vele overuren die je maakt,
met name tijdens oefeningen. Wanneer
je het zo bekijkt, en zo hoor je het te
bekijken, dan lijkt de wedde nergens
op. Maar de vraag was of ik er van rond
kan komen: dan is het antwoord ja,
want ik heb nog nooit zoveel geld tot
mijn beschikking gehad.

Bert (24, heeft gewerkt): Ik ben er ook
zo'n kleine duizend gulden op achteruit
gegaan. Natuurlijk kun je met minder
ook nog wel rondkomen. Want het is

Kort geding basis tegen top over compensatie overwerk in tijd

Dit voorjaar kwamen de soldatenbonden AVNM en VVDM met staatssecretaris Van Houwelingen van Defensie overeen dat, ingaande 1 juli 1987, de vergoeding in vrije tijd voor te veel gewerkte uren tijdens oefeningen en wachtdiensten zou worden afgeschaft. In ruil daarvoor zouden soldaten een overwerkvergoeding ontvangen en zou er gestreefd worden naar een 38-urige werkweek én het zoveel mogelijk terugdringen van het overwerk (er vindt een gemiddelde overschrijding plaats van 40% van de 38-urige werkweek). Van gelijk oversteken was echter op 1 juli jl. geen sprake. Ingaande die datum wordt een vergoeding in vrije tijd niet meer gegeven en ontvangen soldaten inderdaad een overwerkvergoeding. De invoering evenwel van een 38-urige werkweek voor soldaten lijkt minder soepel te verlopen en de verroostering kan ook nog wel geruime tijd op zich laten wachten.

De voor dit probleem in het leven geroepen werkgroep moet haar huiswerk half oktober inleveren. Dat wil zeggen dat er dan, in het gunstigste geval, ingaande 1 november een 38-urige werkweek voor soldaten gerealiseerd zou kunnen worden.

nog altijd zo dat naarmate je meer krijgt je ook meer uitgeeft. Ik had een auto voor ik in dienst kwam en het lukt mij nog steeds die te laten rijden.

Dick (19, heeft ook gewerkt): Ik ben er zo'n 5 à 600 gulden op achteruit gegaan. Dat was in het begin wel even wennen maar op den duur leer je het er mee te doen. Het lukt mij er mee rond te komen.

Sinds 1 juli ontvangen jullie voor overwerk een vergoeding en is de compensatie in vrije tijd komen te vervallen. Wat vinden jullie daar van?

Henri: Wanneer je in het weekend wacht moet lopen dan is het nog een beetje te verteren, als je daarvoor in ruil een compensatie in vrije tijd ontvangt. Maar dat beetje geld wat je nu krijgt... Wanneer ze het in financieel opzicht aantrekkelijk zouden willen maken dan zou je echt héél veel meer moeten krij-

gen. En zelfs dan nog, denk ik, zullen de meeste soldaten voor vrije tijd kiezen. Je hebt het weekend nodig om een beetje los te komen van de dienst. Dat is gewoonweg niet te vergoeden met geld. Dick: Wanneer er een vergoeding zou worden gegeven zoals dat in het bedrijfsleven het geval is dan zou ik er misschien anders tegenaan kijken. Maar met de huidige regeling, enkele rot-guldens voor een weekendwacht, zal niemand tevreden zijn.

Jheroen: Wanneer je weekendwacht hebt en je wordt gecompenseerd in vrije tijd, dan kun je voorafgaand of aansluitend aan datzelfde weekend die vrije dag opnemen. Daarmee verplaats je je weekend slechts een beetje, maar je houdt het overeind, het rustpunt dat je zo broodnodig hebt om de diensttijd door te komen. Daarnaast kom je ook met allerlei praktische zaken in de knoop zoals de was doen. Wanneer je een weekend op de kazerne zal moeten blijven zal je ook op de kazerne moeten wassen.

Bert: Ik ben het met die nieuwe opzet ook helemaal niet eens. Werk je een dag meer, dan moet je ook een dag terugkrijgen. Zo gaat dat ook in het bedrijfsleven. Wanneer je daar twee uur hebt overgewerkt dan krijg je twee uur vrije tijd terug. De behoefte aan vrije tijd is in dienst natuurlijk nog veel groter.

Henk: Ik denk er precies zo over als de anderen. Het lijkt werkelijk nergens op dat je je kostbare vrije tijd niet langer meer gecompenseerd krijgt. En dan komen ze ook nog met een dusdanig luttel bedrag aan dat, wanneer je dat omrekent, het nog niet op een gulden per uur neer komt. Wie wil nou overwerken voor zo'n uurloon? Niemand toch?! In de burgermaatschappij is het normaal dat je voor de zaterdag 150% krijgt en voor de zondag 200%. Het komt een enkele keer weleens voor dat iemand van iemand anders een weekendwacht overneemt. Dan gaat dat voor minstens 75 tot 100 gulden en denk dan niet dat ze staan te dringen. Dat zijn slechts enkele die hun weekend voor zo'n bedrag willen ruilen. Het ligt heel eenvoudig: Jan Soldaat is meer gesteld op vrije tijd dan op geld!

Wim Heij

„Wie wil nou overwerken voor zo'n uurloon?“

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 737 - 3500 AT Utrecht

Ik trof gisteren nog zo'n kunstwerkje aan. Een commissie heeft staatssecretaris Van Houwelingen geadviseerd de verdeling van het aantal predikanten, pastoors en humanistische raadslieden in het leger te baseren op de mate waarin deze geestelijke stromingen in de krijgsmacht voorkomen. Geen onredelijk voorstel, zou ik zeggen, al spraken wij in onze diensttijd niet van predikanten en pastoors maar van veldpredikers en aalmoezeniers. Van Houwelingen (CDA) heeft natuurlijk geen behoefte aan verandering, want het leger telt veel meer veldpredikers en aalmoezeniers en veel minder humanistische raadslieden dan in het ontkerstende Nederland reëel is. Dat was in mijn tijd al zo, in 1950-1952. Wij konden alleen maar kiezen tussen de aalmoezenier, de veldprediker en kamerdienst. Kamerdienst betekende bezemen, dus deze vorm van geestelijke begeleiding werd alleen door de zeer principiële godloochenars geprefereerd. Ik begon, als niks zijnde (de tijd was geloof ik al voorbij dat je geboekstaafd werd als 'Nederlands Hervormd' wanneer je op gaf geen godsdienst te belijden), bij de veldprediker. De week daarop probeerde ik de aalmoezenier, en bij hem ben ik toen blijven hangen. Want ten eerste hoefde je niet bij hem te bezemen, en ten tweede hoefde er niet zoals bij de veldprediker alleen over God en de bijbel te worden gepraat.

Maar goed, dit terzijde, welke smoes heeft de staatssecretaris nu verkocht om onder zo'n 'behoefteonderzoek' uit te komen? Die zou slechts informatie geven over de huidige krijgsmacht in vredetijd van 50.000 man, terwijl geestelijke verzorging vooral belangrijk is in oorlogstijd als het om 300.000 dienstplichtige burgers gaat! Suggesteert hij nu dat humanisten zich in oorlogstijd aan de dienstplicht onttrekken, zodat het percentage gelovigen dan automatisch groter wordt? En als er nu geen oorlog komt (en dat is toch het streven van NAVO en defensie), moeten de lanterfantende dienstplichtigen dan maar van adequate geestelijke hulp verstoken blijven? Als je in geval van oorlog 250.000 man extra kunt oproepen, kun je toch ook de extra benodigde aalmoezeniers en veldpredikers oproepen? De smoes als kunstwerk!

(Uit: de column van Nico Scheepmaker in het Nieuwsblad van het Noorden van 1 september 1987.)

Foto Wim Reinders

'La Bamba'

Terug in de hitparade

Het schalde de voorbije maanden weer regelmatig door de vaderlandse ether en was te horen in cafés, bars en disco's en alle andere plaatsen waar de hedendaagse populaire muziek tot je komt: 'Par bailar La Bamba, se necesita una poca de gracia'. Deze Spaanstalige zinsnede is afkomstig uit het nummer 'La Bamba' dat in zijn meest moderne versie vertolkt wordt door de Mexicaans-Amerikaanse formatie 'Los Lobos'. Het betekent zoveel als 'Om de bamba te kunnen dansen, heb je stijl nodig'.

'La Bamba' is zeker geen nieuw nummer. Het is een zogenaamde 'traditional'. Dat is een liedje dat via de overlevering bekend is gebleven en waarvan niemand de schrijver en componist kent. Anno 1987 is La Bamba populairder dan ooit, doordat het de titelsong werd van een film over het leven van de eerste Chicano rockster Richard Valens, wiens naam voor de Amerikaanse platenmarkt werd veranderd in Ritchie Valens.

Veel verschillende, vooral Mexicaanse, muzikanten hebben 'La Bamba' op hun repertoire staan. De oudste uitvoering op de plaat die mij bekend is komt van een trio bestaande uit een dame en twee heren, die zichzelf 'Los Machucambos' noemen en die vooral Mexicaanse volksliedjes vertolken. Ook werd 'La Bamba' uitgevoerd door de Amerikaanse zanger Trini Lopez, die er in 1963 een hit mee had. Veruit de meest bekende vertolking van 'La bamba' is die van Ritchie Valens uit 1958, die zowel in de Verenigde Staten als in Nederland de hitparade bereikte.

Bordeel

Het verhaal gaat dat de Mexicaanse rocker Ritchie Valens het nummer in een bordeel hoorde en besloot 'La Bam-

Lou Diamond Philips speelt Ritchie Valens

ba' in een rockversie te gaan uitvoeren. Dat gebeurde in 1958 toen Ritchie's platenbaas Rob Keene van het Del-Fi label zo ver kreeg om hem het nummer te laten opnemen. Ritchie had al een kleine hit in de States gehad met het nummer 'Come On Let's Go' en mocht 'La Bamba' uitbrengen op de achterkant van de tienerballade 'Donna'. De plaat werd een dubbele hit en de a-kant 'Donna' werd in feite in populariteit overvleugeld door de Spaanstalige achterkant 'La bamba'.

Ritchie kon echter slechts kort van zijn sukses genieten. In de nacht van de tweede maart in het jaar 1959 woedde een hevige sneeuwstorm en stortte het vliegtuigje dat Ritchie Valens, Buddy Holly en the Big Bopper op een tournee door de States vervoerde neer. Niemand overleefde de crash.

Chicano-rock

Het sukses van 'La Bamba' betekent meer dan zomaar een hit van een popster. Deze Spaanstalige hit voor een, van origine, Mexicaanse rocker in de Verenigde Staten werd een symbool van trots voor de vele Mexicanen, die toentertijd en nu nog leven in het zuidwesten van de Verenigde Staten, in en rondom Los Angeles. Tevens was het sukses van 'La Bamba' een stimulans voor andere chicano-rockers.

Zo schrijft Ruben Gueverra, zelf van oorsprong Mexicaan en muzikant, producer, songschrijver, componist en tevens hoofd van Zynaya Records in Los Angeles: 'Het sukses van Ritchie Valens, een zeventien jaar oude jongen uit Paicoma met 'La Bamba' en 'Donna' in 1958 zond een sterk signaal naar ambitieuze Chicano muzikanten, mijzelf inbegrepen, dat we het ook konden maken. Ook lokale producers gingen daarom in ons geloven: aan het begin van de jaren zestig werden links en rechts bandjes geformeerd, de gouden tijden in Oost Los Angeles waren begonnen.' Die talloze groepjes hadden klinkende namen als 'The Premiers', 'The Midnites' en 'Cannibal and the Headhunters'. In die tijd was er nog een ander plaatje van een Mexicaanse rockster dat internatio-

Ritchie Valens

naal sukses had, 'Let's Dance' van Chris Montez.

'Eastside Los Angeles'

Het oosten van Los Angeles was de plaats waar de chicano sound zich ging ontwikkelen. Dat was immers de plaats waar de meeste Chicano's woonden.

De oorsprong van de term 'Chicano' is niet helemaal bekend. Men zegt dat welvarende Mexicanen uit de staat Chihuahua de term gebruikten om de armen mee aan te duiden. De Mexicanen in oost-Los Angeles adopteerden 'Chicano' als een geuzennaam en vervingen de negatieve bijbetekenis door een zelfbewuste en trotse bijklank.

Doorgaans wordt er in de VS gesproken over Mexicaanse emigranten. Er wordt daarmee voorbijgegaan aan het feit dat Los Angeles (Spaans voor stad der engelen) in 1781 door Mexicanen werd gesticht. Luis Valdez, de regisseur van de film 'La Bamba' drukt het als volgt uit: 'Geen vrijheidsbeeld heeft ooit onze komst in dit land verwelkomd. Wij kwamen eigenlijk niet naar de Verenigde Staten. De VS kwamen naar ons toe'.

De Verenigde Staten zijn niet bepaald gastvrij voor hun zuiderburen. Wanneer ze overbodig zijn als goedkope arbeidskrachten wordt hen veelal de deur gewezen door de immigratie-authoriteiten. In de crisis van de jaren 30 werden er tienduizenden het land uitgezet. Onlangs nog kwamen een aantal Mexicanen om het leven toen ze in een goederenwagon illegaal de VS probeerden binnen te komen.

Jongerenkultuur

De in oost-Los Angeles levende Mexicanen lieten hun cultuur versmelten met elementen van de Amerikaanse cul-

tuur. Er ontwikkelde zich onder andere een typische chicano jongerencultuur die nogal eens voor opschudding zorgde. De leden van de Mexicaanse jeugdbendes werden wel 'Pachucos' genoemd. De eerste golf van Chicano rock, waar Ritchie Valens deel van uit maakte, werd daarom ook wel Pachuco rock genoemd. In die muziek werden ook elementen van de cultuur van een andere achtergestelde groep verwerkt, de muziek van de zwarten.

Die golf duurde maar kort. In 1965 werd de Britse Beat ook aan de Amerikaanse westkust populair. Bovendien werden vele bandleden opgeroepen voor Vietnam en werden de kleine platenlabels die de Chicano-rock op de plaat uitbrachten opgekocht door grote platenmaatschappijen.

Een andere overbekende chicano, die carrière heeft gemaakt in de popwereld, is Carlos Santana. Hij heeft Mexicaans bloed in zijn aderen en is afkomstig uit de chicanowijk van San Francisco. Santana heeft echter nooit specifieke Mexicaanse invloeden in zijn muziek laten doorklinken. Zijn muziek is een mengeling van blues en 'latin' ritmes. In de film 'La Bamba' verzorgt Carlos Santana een deel van de muziek.

Lou Diamond Phillips als Ritchie Valens en Dannielle von Zerneck als Donna in de Film 'La Bamba'

Los Lobos

Dé Chicanoband van de jaren tachtig is zonder twijfel Los Lobos. De groep heeft inmiddels drie elpees gemaakt en heeft

zowel in de VS als in Europa succes met haar muziek, die een fusie is van Mexicaanse volksmuziek en rock. Los Lobos zingt zowel in het Engels als in het Spaans. Het zijn Los Lobos die 'La Bamba' opnieuw hebben opgenomen. Het nummer is een eigentijdse interpretatie van de rockversie van Ritchie Valens. Het is typisch dat deze nieuwe versie Los Lobos helpt door te breken naar het grote publiek. 'La Bamba' wordt daarmee in feite gemaakt tot een trots monument van Chicano-rock. Cesar Rosas, lid van Los Lobos, onderstreept het belang van Ritchie Valens en 'La Bamba' voor de chicano's en henzelf in het bijzonder: 'Ritchie was onze jeugdheld. Wij weten dus uit ervaring hoe belangrijk jeugdhelden voor etnische minderheden zijn'.

Sleutelrol

Eastside L. A. schijnt weer te bruisen van muzikaliteit. Er opereren daar weer talloze groepen, met namen als 'The Armenta Brothers', 'Los Perros' en 'Los Amigo's'. Hun muziek heeft Nederland tot op heden niet of nauwelijks bereikt. Wellicht dat dit na het succes van Los Lobos en de film over Ritchie Valens wel gaat gebeuren. Dan zou 'La Bamba' opnieuw een sleutelrol hebben gespeeld in de geschiedenis van de Chicano-rock.

Paul Rutten

Los Lobos, dé Chicanoband van de jaren tachtig

Laatste Nederlandse Nike-raket op Kreta de lucht in

„Wat zou je anders met die dingen moeten?“

Eind september gaat de laatste Nike-raket van de Nederlandse luchtmacht definitief de lucht in. Het is een moment, waar in die kringen al maanden met weemoed naar toe wordt geleefd: sinds dit geleide wapen in 1962 door Nederland werd aangeschaft hebben generaties militairen er mee te maken gehad.

Het laatste schot wordt afgevuurd op Kreta, de enige plaats in Europa waar de NAVO met deze grote wapensystemen met scherp mag schieten. Jaarlijks knallen de deelnemende landen daar op de woensdagochtend voor vele tientallen miljoenen guldens aan Nikes, Hawks en Lances de lucht in. „Je moet zo iets toch eenmaal in je leven gezien en gehoord hebben“, menen de militairen.

Maar hoe lang dat nog duurt, is onzeker. De atoomtaken staan onder politieke druk en de nieuwste wapens zijn te duur om hen dat kleine genoeg nog te gunnen. De nieuwe Patriot-raket kost bijvoorbeeld maar liefst drie miljoen gulden per stuk. EGO-medewerker Rien Robijns maakte op Kreta onlangs het scherp schieten mee en zag in een uur vier even adembenemende als kostbare vuurflitsen.

SOUDA BAY, KRETA. Het is nevelig boven de blauwe zee, wanneer deze woensdagmorgen de seconden voor de raketlancering worden afgeteld. Plotseiling wordt daar echter mee gestopt als op de radar een Grieks vissersschuitje in het oefengebied verschijnt. Dat moet eerst worden gewaarschuwd en verdwijnen. „Want als we ooit eens zo'n bootje zouden raken, is het hele spul hier natuurlijk afgelopen“, verklaart de hoofdscheidsrechter van de oefening, de Nederlandse luchtmacht-vertegenwoordiger Jan Verbrugge.

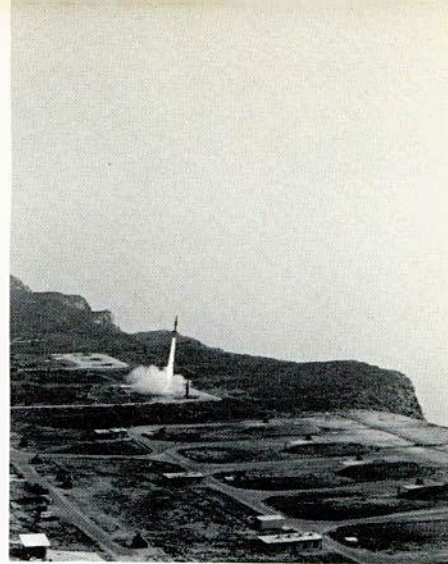
Wanneer de zee 'schoon' is begint tien minuten later het aftellen opnieuw. Ditmaal lukt het wel: met een zelfs voor pacifisten fascinerende knal spuit de HAWK-raket vol vuur in enkele ogenblikken het luchtruim in. Enkele seconden is de raket nog te volgen via een

kronkelige, witte rookbaan die scherp afsteekt tegen de achtergrond.

Boven de lanceerplaats wordt in een zaaltje van het controlecentrum door een select internationaal gezelschap sterren, balken en lauwertakken beschaafd geapplaudiseerd voor de lichtflits, die de Nederlandse schatkist net weer zo'n anderhalf miljoen gulden armer heeft gemaakt. Intussen storten de brokstukken onbelemmerd in zee.

Opluchting

De Nederlandse Hawk-eenheid, die die morgen het schot heeft gelost, heeft het goed gedaan. Het schot kwam op slechts twintig centimeter van het doel, dat vijna veertig kilometer ver weg was, terecht: bijna een record. Dat het ook anders kan bewijst later op de ochtend een Griekse eenheid. Die schiet er

De lancering van een Nike op Kreta

vijf meter naast, overigens nog altijd ruim voldoende om het doel, een vijftig centimeter lange buis die aan de vleugeltip van een elektronisch bestuurd vliegtuig wordt voortgesleept, te verpulveren.

De vertegenwoordiger van de vliegtuigfabriek Northrop, die het vliegtuig en het sleepdoel levert, slaakt dan toch even een zucht van opluchting. Het sleepdoel kost 5000 dollar, het vliegtuig evenwel – een Chukar – 100.000 dollar. Van de 85 keer per jaar dat het vliegtuig de lucht in moet om als schietschijf van de Hawk te dienen wordt gemiddeld eenmaal het vliegtuigje zelf geraakt in plaats van het tachtig meter daarachter bungelende sleepdoel. Volgens het contract zijn de kosten dan voor Northrop. „Daarom ben ik altijd maar weer blij als het goed is gegaan“, zegt hij.

In snel tempo gaan er deze ochtend nog twee raketten de lucht in. Eerst een Nike van West-Duitsland, die met een immense knal en een lange vuurbaan omhoog schiet. Die baan is enkele kilometers te volgen. Achter de rotsen van het lanceerplatform valt tenslotte het omhulsel (de booster in vaktaal) in de blauwe zee. Daarna besluit een Lance de vier donderslagen bij heldere hemel. Deze landmachtraket verdwijnt met veel smerige, zwarte rookwolken achter de horizon.

Vijf miljoen gulden

En zo gaat dat elke woensdagmorgen op de lanceerbasis van de speciale NAVO-eenheid NAMFI (NATO Missile Firing Installations) bij het kleine Kretensische plaatsje Souda Bay in de buurt van de toeristenstad Chania. Vier flitsen van bij elkaar zo'n vijf miljoen gulden per ochtend, een dikke tweehonderd miljoen gulden per jaar, die opgebracht worden door de belastingbetalers van Griekenland, België, Nederland, West-Duitsland, Amerika en Denemarken.

Die landen oefenen sinds 1968 op die manier in deze uithoek van Kreta, de enige plaats in Europa waar de geleide wapens van het Atlantisch bondgenootschap daadwerkelijk afgevuurd mogen worden. Overal elders moet droog geïmagineerd worden, zoals in Duitsland waar de meeste van onze Hawk- en Nike-een-

Vanuit een speciale kijkruimte volgen hoge officieren de lanceringen

heden zijn gelegerd. Voor 1968 moesten die eenheden zelfs nog naar de Verenigde Staten om met scherp te schieten. „Maar dat was echt tobben om een week te kunnen oefenen”, aldus luitenant-kolonel Verbrugge. Verbrugge is op Kreta de hoogste militair van een klein Nederlands groepje, dat daar voor steeds drie jaar permanent is gelegerd. Hij is commandant van het zogeheten 'Scoring and Evaluation Team', een internationaal clubje dat de resultaten van het schieten beoordeelt. „Er moesten vliegtuigen gecharterd worden, omdat de luchtmacht daar zelf geen toestellen voor had. De reis erheen was een aaneenschakeling van tussenstops, enfin, een hoop ellende. En duur. Toen zijn de NAVO-landen bij elkaar gaan zitten om toch te proberen een plek in Europa te vinden, waar met grote wapens geschoten kan worden. Dat werd Kreta.”

Open armen

Daar werden de militairen van de NAMFI met open armen ontvangen: permanent zo'n duizend man op de basis in Souda, die in het nabijgelegen Chania de drachmen behoorlijk laten rollen op de zonovergoten terrassen. Zeker op woensdagavond, wanneer de raketten zijn verschoten en de voor een week op Kreta verblijvende eenheden uitbundig hun zogeheten 'Missile Away Party' vieren.

Met zorg zien de Grieken dan ook de nieuwe wapentechnieken hun intrede doen met steeds grotere en duurdere raketten. Nu nog bezoeken de Nike-, Lance- en Hawk-eenheden van de deelnemende landen minstens eenmaal per jaar het eiland met alle revenuen voor de lokale economie vandien. Maar die prijzige traditie loopt ten einde, wanneer de nieuwe, nog duurdere wapensystemen operationeel zijn. De nieuwe Patriot-raket, die door de Nederlandse luchtmacht is aangeschaft, kost drie

Lt.kol. J. Verbrugge volgt de operaties in de controlekamer

Foto: Rien Robijns

miljoen gulden per stuk. Het wordt te gortig om daar elke week een exemplaar van de lucht in te schieten.

„Bovendien hoeft dat ook niet meer”, verzekert ons een Defensiewoordvoerder in Den Haag, „want die Patriot heeft een zodanig elektronisch systeem, dat het simuleren veel realistischer kan gebeuren dan met de Hawk en de Nike. Met de Patriot kunnen we volstaan met het nabootsen met behulp van de computer.”

Was het niet goedkoper geweest het met die andere raketten ook maar gewoon op drogoefenen te houden?

De woordvoerder: „Dat wel natuurlijk, maar de spanning van het echte schot heeft een extra trainingswaarde, zo moet u het ook eens zien. En ach, die Nikes moeten nu toch op, die hebben hun dienst gedaan. Je kan ze aan niemand meer kwijt, slopen is ook duur, dus waarom zou je ze dan niet opschieten?”

Pijnlijk afscheid

Nederland is in dat kader de laatste tijd

driftig bezig de Nikes, die in totaal zo'n 25 jaar dienst hebben gedaan, er doorheen te jagen. Als ons land op Kreta aan de beurt is om met deze raket te schieten, worden er twee achter elkaar afgevuurd. Dat ruimt sneller op.

Eind september zal vanaf Souda Bay de allerlaatste Nederlandse Nike worden afgevuurd. „Een historische gebeurtenis, waar ik evenwel niet blij mee ben”, mijmert de Nederlandse adjudant Jacob Scheepers somber in een grote loods op het kampement van de lanceerbasis. Onder Scheepers supervisie worden de Nikes van alle landen op Kreta in elkaar geschroefd en schietklaar gemaakt. De adjudant is 52 jaar en zal nog tot volgend jaar op Kreta blijven, wanneer ook de andere landen hun laatste Nikes hebben verschoten. Hij had gehoopt tot zijn pensionering over drie jaar met deze raketten in de weer te kunnen zijn. „Wat moet je immers de laatste twee jaar van je diensttijd in zo'n specialistische functie als ik heb? Het is zinloos om me nog voor iets anders op te leiden.”

Het zit er niet in en dat gaat hem aan zijn hart. „Vanaf het begin ben ik bij dit wapen als technicus betrokken geweest. Dat is toch een belangrijke periode geweest in de geschiedenis van de luchtmacht. Ik zie echt als een berg op tegen het moment, dat het over zal zijn. Die Nike had iets voor mij. Het afscheid nemen doet echt pijn.” Scheepers is al maanden bezig met de voorbereidingen om de laatste ogenblikken van het wapen zo plechtig mogelijk te laten verlopen. Hij heeft de allerlaatste Nederlandse raket in zijn vrije uren eigenhandig in de Nederlandse driekleur geschilderd en hij ziet al maanden voor zich hoe de reuzesigaar de ochtend van zijn verscheiden nog even fier in rood, wit en blauw zal blinken in het immer aanwezige Griekse zonlicht.

Tot dat moment kent ons land nog acht Nike squadrons van 26 man, die eveneens zullen moeten omschakelen op andere systemen. Daarna blijven op Kreta alleen nog de twaalf Hawk-groepen (met 42 man) en de Lance-eenheden oefenen.

De lanceerbasis van de NAMFI bij Souda Bay

(vervolg op pagina 8)

Week onderweg

Om een knal van enkele seconden mogelijk te maken verblijven ze jaarlijks ongeveer een week op Kreta. Op zaterdag vliegen ze vanuit Hannover met oude Fokker Friendships naar het Griekse eiland. De onderdelen van de raketten worden per schip aangevoerd. Erg gerieflijk is de tocht niet. Stoelen zijn er niet, de betrokkenen moeten in een canvas lapje tussen twee stangen hangen. Bovendien duurt de hele reis niet minder dan acht uur, omdat niet gevlogen mag worden over 'neutrale' landen als Oostenrijk, Zwitserland en Joegoeslavië en er derhalve een zig-zag koers over Frankrijk en Italië moet worden gemaakt.

„En dan begint maandags het serieuze werk”, vertelt overste Verbrugge, „dan krijgen ze een systeem aangeboden, waarmee ze aan de slag moeten. De apparatuur wordt dan bijgesteld, eventueel gerepareerd, gecheckt en de raket wordt in elkaar gezet. Dat duurt twee dagen. Als alles operationeel is komt een evaluatieteam het uittesten. Wie fouten heeft gemaakt krijgt strafpunten. De hele oefening is trouwens een gevecht om de punten. Een beetje kinderachtig misschien, maar het houdt de spirit er wel in.”

De lancering van de raketten op de woensdag is een vrij openlijke gebeurtenis. Het wordt wel nooit een toeristische attractie, maar verslaggevers zijn welkom en er mag volop gefotografeerd worden. Het enige probleem is dan eigenlijk nog dat de zee tot ver in de omgeving vrij van schepen moet zijn en het luchtruim zonder de vliegtuigen, die veelvuldig met toeristen op weg zijn naar Kreta's tweede luchthaven bij Chania. Het kan nog wel eens tobben zijn, zo wordt in de controlekamer verteld, wanneer een Russische vrachtaarder „uit pesterij natuurlijk” een paar uur in het schietgebied blijft liggen en er uren moet worden gewacht voordat er eindelijk kan worden geschoten. Maar deze morgen hoeven de Griekse autoriteiten, die er verantwoordelijk voor zijn dat het schietveld zonder obstakels is, alleen de vissersboot een paar mijl verder te loodsen. In ruim een uur zijn twee Hawks, de Nike en de Lance met snelle vuurflitsen verdwenen.

Maar, proberen we nog eens, het blijft natuurlijk stukken goedkoper om gewoon droog te oefenen? Die miljoenen zijn waarachtig toch wel beter te gebruiken?

„Ach”, besluit luitenant-kolonel Verbrugge laconiek, „er wordt in Nederland en Duitsland realistisch droog geoefend. De vuurknop kan worden overgehaald, het is allemaal heel goed na te bootsen, allemaal waar. Maar je hoort de knal niet en je ziet het ding de lucht niet ingaan. En je hele leven tussen de geleide wapens zitten en nooit iets horen of zien, dat is toch ook niet alles...”

Rien Robijns

'De Twaalf Ambachten'

Zonder die 13 ongelukken

„Mensen moeten ontdekken dat je zelf nog iets kunt doen. Met in hun achterhoofd de gedachte dat het veel zuiniger – en dus goedkoper – kan wat het energieverbruik betreft. En dat je veel vriendelijker kunt zijn voor je eigen leefmilieu.”

Met deze instelling werken de mensen van 'De Twaalf Ambachten'. Dat is vooral te merken in hun gelijknamig blad, waar allerlei praktische informatie te vinden is voor de milieu-bewuste doe-het-zelver.

Als je een beetje nieuwsgierig bent, graag dingen onderzoekt en het 'leef van de eigenwijzige amateur' bezit, dan is er van alles mogelijk. Dan kun je moderne en ouderwetse technieken combineren. Er kunnen dan dingen tot stand komen die in onze maatschappij – waarin alles steeds nieuwer, groter en flitsender moet – nog steeds over het hoofd worden gezien. Omdat we geleerd hebben alles vanuit één bepaald patroon te bekijken. EGO-redakteur Wim Reinders trok naar Boxtel voor een vraaggesprek met één van de oprichters, Sietz Leeftang.

Wat doen jullie hier voor werk?

Wat wij hier nu doen is: nieuwe producten en werkmethodes bedenken die passen in het kader van mens- en milieuvriendelijk ondernemen. We experimenteren ermee en geven die kennis door in ons driemaandelijkse tijdschrift 'De Twaalf Ambachten'. Daarin vind je ook veel ideeën die anderen ons opsturen. Verder organiseren we cursussen en stellen we mappen met werktekeningen samen, zodat iedereen de dingen zelf goedkoop kan maken.

Heb je ook ideeën toegepast in je eigen huis?

We hebben in ons huis iets gemaakt, waardoor we helemaal geen rioolaansluiting meer nodig hebben. Er is een

kas aangebouwd aan het huis waarin het afvalwater gezuiverd wordt: de zogenaamde vloeiakas. Dat water komt terecht in een bak waar vissen vrolijk in rondzwemmen. Zolang dat het geval is, weet je dat het water zuiver is. Vanuit die bak loopt het overtollige water de sloot in.

Hoe kwam je op dat idee?

Er gaat teveel troep het milieu in. Die zuiveringsinrichting hebben we al zeven jaar. Daarnaast hebben we een compost-toilet, waarin helemaal geen speelwater gebruikt wordt. Zo kun je op eenvoudige wijze je eigen afval verwerken.

Nachtmerrie

Waarom vond je het nodig om deze dingen te doen. Gaat het op de normale manier via het riool niet goed?

Je ziet dat er van alles aan de hand is in ons milieu. Er is een enorme verontreiniging. Er is eigenlijk sprake van een nachtmerrie, maar de meeste mensen beseffen dat totaal niet. Het gaat een beetje om de kosten, maar veel belangrijker is de vervuiling. Rioolinstallaties en zuiveringsinstallaties zorgen voor een immense vervuiling. Al die troep die wij mensen samen in het riool gooien, komt bij de zuiveringsinstallaties terecht. Maar die kunnen het niet milieuvriendelijk maken. Ze dikken het in en lozen het resterende water in sloten, kanalen of rivieren. Dan zitten er nog allerlei giftige stoffen bij, die het milieu ingaan. Met het slib, de vaste stof die overblijft, kan men geen kant op. Het is een samenklontering van het meest grove vuil dat je je kunt voorstellen.

Wat doen ze daar nu mee?

Soms wordt het in zee gedumpt, soms

Sietz Leeftang bij de afvoer van het gezuiverde afvalwater en...

storten ze het in een polder, maar dan wordt het grondwater weer vervuild. Het is gewoon beestachtig wat er gebeurt.

En dat bracht jou op de gedachte om het anders aan te pakken, zodat je het milieu niet zo belast.

Ja, dat is één reden. Een andere reden is, dat het hele rioleringsstelsel met z'n huizen en pompstations veel te duur wordt. Er is nu al een miljardentekort. Men kan het niet meer aan. Dat wordt aan alle kanten nog wel bedekt, net gedaan of het meevalt. De regering zegt dan ook nog dat de gemeenten voor de kosten moeten opdraaien en de gemeenten leggen de verantwoordelijkheid neer bij de rijksoverheid. Het is een gigantisch probleem, dat niemand op zijn eigen bordje wil hebben.

Aan de andere kant staat de particulier, die dus steeds meer rioolbelasting moet gaan betalen. In sommige steden betalen mensen al 25 - 30 gulden per maand. Dat wordt steeds meer omdat al die miljarden opgebracht moeten worden. Daarnaast betaal je nog de milieuheffing. Iedereen die op de een of andere manier bijdraagt aan de vervuiling van het milieu, betaalt die heffing. Men betaalt hier in de omgeving ongeveer f 140,- per jaar, maar dat betalen wij niet. Want wij kunnen aantonen dat wij al jarenlang ons afval zelf zuiveren.

Compost-toilet

Hoe gaat dat met het compost-toilet?

In het compost-toilet komt - platweg gezegd - de poep, maar ook het keukenafval. Dat composteert, net als mest uit een stal. Je kunt dat in een bloementuin gebruiken, niet in een moestuin. Voor struiken en bomen is het ook goed te gebruiken, als er maar genoeg keukenafval of stro in zit. Anders krijg je cement, dan is het niet los genoeg en kun je er niets mee.

Ik moet zeggen dat ik hier in huis geen enkel kwalijk geurtje ruik. Gebeurt dit op andere plekken ook?

Voor ons is dit een produkt dat steeds meer gemaakt moet worden. Laten mens- en milieuvriendelijke ondernemers dit gaan maken. Dat gebeurt ook al, in de provincie Groningen bijvoorbeeld. Daar zijn een aantal woonhuizen voorzien van zulke vloekassen. Maar mensen moeten natuurlijk wel even wennen aan de gedachte dat je al je afval niet meer meteen kwijt bent, maar dat het bij je in de buurt blijft.

Zuiniger stoken

Wat is jullie drijfveer om zo enthousiast met dit soort dingen bezig te zijn?

Mensen, vooral jonge mensen, moeten ontdekken dat je zelf nog iets kunt doen. Met als achtergrond dat het veel zuiniger - en dus goedkoper - kan wat het energieverbruik betreft. En dat je veel vriendelijker kunt zijn voor je eigen leefmilieu.

Een tegelkachel is bijvoorbeeld zo zuinig. Dan geef je nog maar 10 procent uit

...bij de vloekas en het schone afvalwater waar de vissen in zwemmen

van je gewone stookkosten, vergeleken met aardgas. Gemiddeld geven mensen zo'n f 2.000,- uit aan gas, terwijl ik voor f 200,- probleemloos een huis kan verwarmen met hout.

Is er zoveel hout? Stel je voor dat heel veel mensen dat gaan doen?

Er is afvalhout dat nu naar de vuilstort gaat. Er is veel snoeihout en veel snel gegroeid hout, ideaal voor een tegelkachel. Voor een tegelkachel moet je geen hard hout hebben, maar hout dat er in de kachel doorheen gejaagd wordt. Er moet een vuurzee zijn, die in totaal niet meer dan drie kwartier duurt. Dan ben je de hele dag tot aan de avond klaar en dan doe je het 's avonds nog een keer. De kachel blijft twaalf uren achter elkaar warmte uitstralen op een hoog niveau. En als er geen hout is... je kunt de tegelkachel ook voorzien van een gasbrander met hoge druk. Dan kom je op ongeveer f 500,- aan gaskosten per jaar. De investering van f 2000,- heb je dan zeer snel terug verdiend.

Autovrije zondag

Jullie hebben het idee gelanceerd om een 'Nationale Bomengedenkdag' in te stellen, in combinatie met een vrijwillige autovrije zondag. Waarom?

Iedereen weet dat bomen zeer belangrijk zijn voor ons leefmilieu. Vooral de laatste jaren is duidelijk geworden dat de bomen het steeds moeilijker krijgen. Denk maar aan de zure regen. Het jaar 1987 is uitgeroepen tot het Europese Jaar van het Milieu. Die extra aandacht kan het milieu best gebruiken. En een beter milieu komt er alleen maar, als wij met ons allen bereid zijn om daar iets voor te doen. Of om er iets voor te laten, zoals in dit geval. Eén dag de auto laten staan, op de eerste zondag in november.

Wat voor nut heeft zo'n autovrije zondag?

Het is een klein offer voor een beter milieu. Wij vragen één autovrije dag op vrijwillige basis; dat is 1/365 deel van een 'autojaar'. Dat deel is veel minder dan het aandeel dat de auto's totaal

hebben in het veroorzaken van zure regen: 1/5 deel. Maar het gaat vooral om het gebaar dat mensen bereid zijn te maken. Door die zondag niet te rijden, maken ze duidelijk dat het milieu hen ter harte gaat. En het is een groot oproep aan de politiek om ernst te maken met een verstandig milieubeleid.

Kun je niet beter de industrie en de elektriciteitscentrales een dag stil leggen? Die zijn voor 4/5 schuldig aan de zure regen.

Het is niet het punt dat alle industrie een dag stil ligt. Je moet het vooral zien als een signaal van de autorijders, dat ze mee willen werken aan herstel van ons leefmilieu. Veel mensen die normaal wel auto rijden op zondag, kunnen door op de 1e november niet te rijden druk uitoefenen op de politici. Door die dag de auto te laten staan geven ze te kennen dat de industrie zich ook moet inspannen voor een gezondere wereld. En als de industrie dat zelf niet snel genoeg inziet, moet de overheid daar ingrijpen.

Dus ongeveer in de trant van de slogan: 'Maak eens een gebaar', zoals Koot en Bie zongen voor Amnesty International? Zoiets ja. Mensen kunnen die dag laten zien dat het milieu hen zorgen baart en dat ze er iets voor willen doen. Dat gebaar, ja.

Wim Reinders

Het tijdschrift 'De Twaalf Ambachten' verschijnt driemaandelijks. Abonnementenprijs: f 30,- per jaar. Adres: De Bleken 2, Bostel. Tel. 04116-72621.

Op dit adres worden ook rondleidingen en cursussen georganiseerd.

Naschrift redactie

Toen dit oktobernummer van EGO begin september ter perse ging, werd bekend dat De Twaalf Ambachten de actie 'bomengedenkdag' moest beëindigen wegens onvoldoende medewerking van een aantal media en grote instellingen (o.a. ANWB en RAI).

Soldaat, heer en meester

Als je terug komt van vakantie hebben de meeste mensen de gewoonte de kranten nog eens na te kijken of ze iets gemist hebben. Vaak blijkt ook dat je wat gemist hebt. Dat overkwam mij ook na deze zomer. Een stukje in de krant omtrent het ICTO en haar plannen. Nee, deze keer niet over bewapening of iets dergelijks, maar over de mensen die deze wapens zouden moeten bedienen. Of er minstens mee om moeten gaan. Het geheel deed me denken aan de geschiedenis van de commandant die in de eetzaal zei: „Eet smakelijk, heren!”

Wat wil het ICTO nu? Ze wil een betere geestelijke verzorging in de krijgsmacht! Ze wil verder dat de kerken optreden tegen de ‘pacifistische geest’ die onder de aalmoezeniers en legerpredikanten zou heersen. Erger nog, het verwijt de legeraalmoezeniers en -predikanten, dat zij vrijwel geen contact met de militairen hebben en dat zij niets doen tegen de ongemotiveerdheid van vele militairen. Gelukkig dus niet van alle militairen.

Lazen we laatst nog van een draagpas voor luie militairen, nu moeten (volgens het ICTO) dominees en aalmoezeniers worden ingeschakeld om de militairen te motiveren. Vreemde zaak toch eigenlijk. Dacht ik altijd dat dominees en aalmoezeniers er voor de mens in de krijgsmacht waren. Maar nee, zegt het ICTO, ze zijn er voor het apparaat, het systeem. Ze zijn dus werkelijk een deel van het apparaat (volgens het ICTO).

Recruten motiveren

Een andere spreker van het ICTO, ene dominee Poort, gaat nog even verder. Hij schetst een somber beeld van het militaire apparaat in ons land! Volgens hem is er zelfs sprake van een degeneratie van de krijgsmacht als gevolg van de gezagscrisis in ons land. Militairen durven of willen niet eens meer in uniform over straat, en dat vindt ds. Poort heel erg. Er moeten ‘recrutendagen’ komen. De recruten moeten worden gemotiveerd! Voorbereiden op de militaire dienst.

Tussendoor geeft hij de VVDM nog een geweldige optater. De VVDM (en andere instellingen) stoken de militairen op tegen het gezag!

Wie is deze ds. Poort eigenlijk? Ja inderdaad, hij was zelf legerpredikant in Oirschot. Precies een figuur waarover Wim Kan reeds zei: „Een legerpredikant vind ik net zo iets als een vegetarisch slager.” En terecht, want ds. Poort (RPF) is blijkbaar een oud ijzervreter. Bij is lid van het Oud Strijders Legioen en publiceert regelmatig in Stavast, het blad van het OSL.

Dus is er niets nieuws onder de zon. Het leger is in wezen gebleven wat het was. Een feodaal leger uit de tijd van de ridders. Het principe van dit feodale leger was de dienstplicht. De heer had zijn man land in leen gegeven om van te bestaan. De man moest zijn heer daarvoor diensten verlenen, waaronder krijgsvendiensten. Maar door het steeds ingewikkelder wordend systeem van leenmannen, onderleenmannen en achterleenmannen liepen de belangen van heer en man niet altijd parallel. De grote heren kregen steeds meer en meer behoefte aan beroepssoldaten waarop ze te allen tijde konden rekenen. Zie daar de nieuwe krijgsmansstand. Maar nog aangevuld met dienstplichtigen, want zoveel mensen zijn er nog steeds niet die graag beroepssoldaat wilden en willen worden.

Mannen en heren

Door al die jaren heen heeft ook de kerk

zijn standpunten ten opzichte van het bedrijfsleven gewijzigd. De lijdende kerk der martelaren was de strijdende kerk der kruisvaarders geworden. Onder de leuze ‘Deos los volt’ (God wil het) togen duizenden ten kruisvaart. Het bedrijfsleven, mits het voldeed aan bepaalde normen, was een heilige zaak geworden. Dit begunstigde het ontstaan van de nieuwe klasse, die een eigen code kreeg vol hooggestemde idealen van dienst aan de Heer, aan de kerk en de samenleving, strijd tegen de heidenen en bescherming van de verdrukten. Die nagalm wordt nu volgens ds. Poort te zacht, die moet weer worden opgevoerd.

‘Deos los volt’, God wil het! Komt u dat bekend voor? Ds. Poort weet vast wel dat er zoiets stond onder de dagorder van Generaal Spoor, toen zijn OSL-vrienden tijdens de politiole acties de Indonesiërs moesten bevrijden. (Waarvan bevrijden? Ze waren toch net bezig zichzelf te bevrijden?) Zijn OSL-vrienden kunnen u vast nog wel zo’n spreuk vertellen uit de jaren ‘40-’45.

Daarom ook zegt een commandant niet „Eet smakelijk, heren!” Nee, soldaten zijn mannen, officieren zijn heren, leenheer en leenman, meester en knecht. Ridders en voetvolk.

ICTO-kopstukken

Het ICTO heeft natuurlijk wel een paar lieden in haar gelederen die weten hoe ze recruten moeten motiveren. Een paar wil er wel noemen: James Leonard Jansen van Raay (‘Jimmie’ voor zijn vrienden), geboren in Nederlands Indië, een militaire loopbaan van pelotonscommandant en plv. eskadroncommandant. Heeft zelfs vijf jaar als cavalerist gediend in de ere-escortes op Prinsjesdag. Pleitbezorger van de Zuid-Afrikaanse apartheid, deelnemer aan de World Anti Communist League.

W.H. de Savornin Lohman, generaal bd, oud inspecteur van de krijgsmacht, lid van het comité advies/aanbeveling ICTO.

R.Ph. Bär, legerbisschop en bisschop van Rotterdam, fervent ICTO-aanhanger.

H. Meyer, kolonel bd, oud lid van het OSL-bestuurscollege.

En zo zijn er nog wel een paar te noemen die de recruten zouden kunnen motiveren.

En het geld? Dat kan het ICTO toch wel krijgen van de NAVO? Net zoals de bijdrage van f 25.000,- over het jaar 1986 voor allerlei activiteiten. Of misschien uit de VS. Zoals zij kreeg voor haar in 1983 gehouden congres „Kerken op het kruis(vlucht)punt”.

In ieder geval weten de commandanten nu wie straks hun nieuwe recruten hebben gemotiveerd. En wie de zittende militairen moeten motiveren. De zittende legeraalmoezeniers en -predikanten. Maar dominee, vergeet niet dat er in 1980 zeven miljoen bijbels werden verkocht en het nog niets heeft geholpen. Maar ja, de mensheid is ook niet gemotiveerd!

Pieter de Jager

‘Degeneratie ondermijnt defensie’
Ds. Poort wil dat ICTO
‘recrutendagen’ houdt

LEEUWARDEN - Als het aan legerpredikant J. J. Poort uit Oisterwijk ligt gaat het Interkerkelijk Comité Tweekzijdige Ontwapening (ICTO) zich bezighouden met het organiseren van ‘recrutendagen’ om jonge mensen voor

Je belooft toch geen generaals?

Nederland geeft dit jaar f 232 miljoen aan Indonesië als 'ontwikkelingshulp' of 'ontwikkelingssamenwerking'. Dat zijn eigenlijk idiote woorden, want een arm land kan in het algemeen niet echt 'samenwerken' met een veel rijker industrieland. Er is immers geen sprake van gelijkwaardigheid. En het woord 'ontwikkeling' geeft een beetje de indruk dat zo'n arm land arm is, omdat het niet 'ontwikkeld' is en dat is 'zielig' of 'dom' of 'eigen schuld', terwijl er toch waarachtig ook heel wat andere oorzaken meespelen (voor die armoede).

Bijvoorbeeld omdat vroegere kolonies nogal eens hun rijkdommen (en hun arbeidskracht en hun grondstoffen) hebben moeten afstaan aan hun koloniale bazen. Terwijl ook nu nog de economische verhoudingen nauwelijks anders zijn geworden. En vaak hebben arme landen bovendien ook gelijk als ze zeggen: „Hulp? Waar praten jullie over? Wij trekken altijd aan het kortste eind bij de handel: jullie betalen te weinig voor onze grondstoffen en wij moeten steeds meer betalen voor de indus-

trieproducten van jullie! Dus laten we maar niet praten over 'hulp', laten we liever praten over schadeloosstelling, schadevergoeding voor wat ons ontstolen werd en wordt."

Indonesië

Indonesië krijgt van Nederland dit jaar f 232 miljoen. Dat is meer dan vorige jaren. En dat begrijp is niet zo goed. Want kijk nou eens wat Nederland met Suriname doet. Met die vroegere kolonie werd elke ontwikkelingssamenwerking gestopt na de 15-december-moorden door het regiem-Bouterse. In Indonesië heb je het regiem-Soeharto en dat is verantwoordelijk voor de moord op minstens een half miljoen mensen. Dat is ruim 30.000 keer zo veel moorden. Dan kun je cynisch opmerken dat er in Indonesië nu eenmaal veel meer mensen wonen. Dat is waar: 300 keer zoveel mensen wonen daar. Dus leert de cynische rekensom dat 15 moorden in Suriname hetzelfde zijn als $300 \times 15 = 4500$ moorden in Indonesië. Dus als er in Indonesië 'maar' 4500 mensen waren vermoord, dan had de hulp al moeten worden gestopt. Maar in werkelijkheid werden er 500.000 mensen vermoord en de ontwikkelingshulp ging gewoon door.

En dan hebben we het nog niet eens gehad over de onderdrukking van Oost-Timor en van het vroegere Nieuw-Guinea. Maar de hulp ging gewoon door. Komt dat soms omdat de half miljoen moorden in Indonesië gepleegd werden op 'communisten', zoals de Indonesische generaals hun tegenstanders noemen? Of komt het omdat we in Indonesië veel meer economische belangen hebben dan in Suriname? Je kan 15 moorden natuurlijk niet wegschrappen tegen een half miljoen andere moorden, maar je kunt toch ook niet doen alsof die half miljoen moorden veel minder erg zijn dan die 15.

Suriname

Waarom zijn we in Nederland zo veel emotioneler over Suriname dan over Indonesië? Omdat er hier in Nederland zoveel Surinamers wonen? Ik geloof niet dat daar de verklaring ligt voor de grote emoties van de Nederlandse publieke opinie ten aanzien van Suriname. Ook die grotere economische belangen in Indonesië verklaren niet waarom de moorden daar de mensen in Nederland zoveel minder hebben geraakt.

Of heeft het misschien ook te maken met het feit dat Soeharto een generaal is en Bouterse 'maar' een sergeant? Of vinden we het Aziatische land Indonesië toch op een of andere manier 'beschaafd', 'verfijnd', met een 'cultuur', terwijl zo'n Surinaamse sergeant in onze westerse ogen alleen maar een Neger is...?

Ik weet het niet, maar het zou me niet verbazen als het ook wat te maken heeft met het racisme in de Europese cultuur, waarin nog minder waardering is voor de zwarten dan voor de Aziaten.

Ik wil niet beweren dat dus de ontwikkelingshulp voor Suriname niet had mogen worden gestaakt - al kun je je wel afvragen of een verdrag over 'schadevergoeding' eenzijdig kan worden opgeschort. Maar er wordt toch wel in Den Haag met twee maten gemeten ten aanzien van de vroegere Nederlandse kolonies Indonesië en Suriname. De minachting voor Bouterse klopt niet met de pluimstrijkerij voor Soeharto. Want hulp voor een half miljoen moorden? Een dergelijke grove schending van de rechten van de mens mag toch in elk geval niet worden belóond?

Karel Roskam

Tekening Len Munnik

Ierse kwestie van heel dichtbij

Je hoort er regelmatig over op de radio, je leest het in de krant, je ziet de televisiebeelden en je zucht eens diep. De Ierse kwestie: drukkend, uitzichtloos, wreed. Maar dan zie je opeens een film als 'Cal' en je gaat je een beeld vormen van het leven van mensen, die maar een paar honderd kilometer van je bed wonen. Helemaal niet zo ver dus. Je realiseert je opeens hoe het moet zijn om voortdurend in angst te leven, om wrok te koesteren en om al heel jong in een positie te worden gemanoeuvreed, waar je absoluut niet voor hebt gekozen.

„Ik wilde dat 'Cal' een internationaal verhaal zou worden, overal herkenbaar, op iedere situatie toepasbaar, zodat de mensen niet zouden kunnen zeggen: Hé, daar heb je hun weer met hun Ierland“, zegt regisseur Pat O'Conner, die door producent David Puttnam was aangezocht om de regie te voeren over 'Cal', de film naar het gelijknamige boek van Bernard Mc Laverty. Deze auteur werd veilig en beschermd opgevoed in een katholiek gezin in Belfast. Op zijn 25ste werd hij pas echt geconfronteerd met de controverse tussen protestanten en katholieken, maar het duurde nog meer dan vijftien jaar voor hij zover was dat hij zijn politieke standpunt op papier kon zetten. „Ik had er al eerder aan willen beginnen, maar ik was er gewoon nog niet aan toe. Ik

merkte dat mijn gedachten zich als 't ware afkeerden van het onderwerp, tot dat ik mijn visie helemaal had uitgekristalliseerd“, zegt hij nu.

Puttnam voegt daar nog aan toe: „We hebben niet in de eerste plaats een politieke film willen maken, maar een menselijke film, die ook mensen zou beroeren die helemaal geen belangstelling hebben voor politiek. Want ook dan kun je voor politieke beslissingen komen te staan waar je niet omheen kunt. Dat is wat 'Cal' laat zien.“

Pat O'Conner heeft eerder al vijftien documentaires gemaakt over de Ierse situatie, voordat hij aan de speelfilm 'Cal' begon. Logisch dus dat daarin ook duidelijk documentaire elementen zijn verwerkt. Maar Cal zelf vormt toch de

rode draad, de ruggegraat van het verhaal.

Cal is een katholieke jongen van 19, die samen met zijn vader Shamie in een protestantse wijk in Ulster woont. De moeder is overleden. Omdat Cal niet sterk is en bovendien een gevoelige jongen, houdt hij het niet uit in het abbattoir waar zijn vader werkt. Hij is werkloos en hangt maar wat rond. Zijn maat heeft hem overgehaald om af en toe klusjes voor de IRA op te knappen. Cal chauffeert, wanneer zijn vriend een aanslag pleegt op een protestantse politiemann. Cal gruwet van zijn daad, en wil uit de organisatie stappen, maar ze laten hem niet gaan. Als Cal kennismakkt met de nieuwe bibliothecaresse Marcella, een katholieke vrouw, duikt het verleden weer op. Marcella is de weduwe van de politiemann die Cals vriend heeft vermoord. Cal beseft dat Marcella nooit mag weten wat hij heeft gedaan, maar hij wordt onherstelbaar verliefd op de kalme, begripvolle vrouw. Als het huis van Shamie en Cal door protestanten wordt platgebrand, is voor Shamie de maat vol. Hij kan zijn razernij niet aan, vervalt in diepe depressies en wordt uiteindelijk naar een inrichting gebracht. Cal krijgt werk op de boerderij van Marcella's schoonouders, betreft een schuur in de tuin en voor korte tijd is hij gelukkig.

Natuurlijk kan Cal zijn noodlot niet ontlopen. Wanneer zijn vriend wordt gepakt, verraadt hij Cal. De jongen wordt gearresteerd door de collega's van Marcella's vermoorde man, en dat gaat niet zachtzinnig. Terwijl Marcella toekijkt, wordt Cal in de politiewagen gesmeten en afgevoerd. De enige troost die je dan als kijker nog hebt is, dat hij nu tenminste niet meer hoeft te vluchten. Want langzamerhand ben je volledig in de ban geraakt van de aardige Cal, die in een normale maatschappij waarschijnlijk een heerlijk leven had kunnen hebben, doordat hij vriendelijk en menslievend is en gevoel voor schoonheid heeft. Helaas stond zijn wieg in Noord-Ierland en kreeg hij daardoor een bestaan gepresenteerd waar hij absoluut niet voor had gekozen en dat hij ook niet aan kon, maar dat hij maar had te slikken. Uit veiligheidsoverwegingen is de hele film in het zuiden van Ierland opgenomen. De kou, de regen, de armoede, de angst, het zware werk op het land komen bijna lijfelijk over door de sobere, trefzekere manier waarop Pat O'Connor zijn beelden kiest.

Helen Mirren speelt de rol van de weduwe Marcella. Voor de belangrijke hoofdrol zocht casting-director Patsy Pollock alle toneelscholen in Engeland af. John Lynch bleek een schot in de roos. Hij groeide op in Newry in Noord-Ierland, zodat hij de sfeer van de film uitstekend kon navoelen. Hij studeerde toen de film werd gemaakt (in 1983) nog in Londen. „Ik haat geweld“, zegt de jonge acteur, „ik heb in mijn jeugd gelukkig nooit meegemaakt dat er iemand voor m'n ogen werd vermoord, maar ik heb wel veel bomkraters gezien en stuk-

John Lynch en Helen Mirren als Cal en Marcella in 'Cal'

film in 't kort

Full metal jacket

Regisseur Stanley Kubrick heeft met films als *Dr. Strangelove*, *A clockwork orange*, *2001, A space Odyssey* en *The shining* een enorme reputatie opgebouwd. En met zijn nieuwste (Vietnam-) film *'Full metal jacket'* maakt hij al z'n pretenties ook dit keer weer waar. Kubrick begint met een lang uitgesponnen eerste deel, waarin hij laat zien op welke manier de (latere Vietnam) mariniers worden getraind. Een beestachtige opleiding, waarbij het erom gaat, de jongens elk gevoel van eigenwaarde te ontnemen en er een enorme vaderlandsliefde voor in de plaats te 'drillen'. Eenmaal in Vietnam aangekomen worden de jonge soldaten geconfronteerd met die nietsontziende gekte, waar hun opleiding nog maar een voorproefje van was. Hoofdpersoon is Joker, een jonge

Matthew Modine als Joker in Kubrick's Vietnam-film *'Full metal jacket'*

intellectueel die zich staande houdt door zich te wapenen met humor. Hij krijgt de opdracht om verslagen van de strijd te schrijven voor *Stars and stripes*, het blad van de troepen in Vietnam. De totale ontredning van sommige soldaten, de gesublimeerde vreemdelingenhaat van anderen, de angst van weer anderen, het patriotis-

ken van landrovers, dat soort dingen. Wij woonden op het platteland, dat is minder erg dan in de steden. Ik heb het gevoel dat je als acteur veel kunt bijdragen aan de gedachten- en opinievorming van de mensen. Als je ze met een bepaalde rol weet te raken of zelfs te ontroeren, als je ze bewust kunt maken van aspecten waar ze anders aan voorbij zouden gaan, dan vind ik dat je veel hebt bereikt."

Leo van Opzeeland

me, alles weegt Kubrick tegen elkaar af door de ogen van Joker, die als een echte journalist overal naast blijft staan en slechts registreert wat hij ziet. Zelf is hij een jongen die durft te provoceren, door op zijn uniform een button met het vredesteekje te dragen, terwijl op z'n helm *'Born to kill'* staat gekalkt. De muziek die de film begeleidt, vaak niet meer dan een somber tromgeroffel en het geluid van knarsende wielen, slepende kettingen of sissende stoom, is zeer beklemmend. Matthew Modine als Joker speelt een prachtige rol, maar ook alle minder bekende acteurs zijn indrukwekkend. Gaan zien!

Who's that girl?

Dat Madonna een handige, uitgekookte tante is mag bekend worden verondersteld. Toch heb ik respect voor een meisje dat als de oudste van negen kinderen werd geboren in een arm gezin en dat, toen de moeder overleden was, ja-

Madonna en Griffin Dunne in *'Who's that girl?'*

ren voor haar broers en zusjes moest zorgen. Dat ze zich vast voornam om zich daaruit te werken, op welke manier dan ook, pleit voor haar, want in Amerika zal zoiets helemaal niet meevallen. Een hard land, en Madonna past daar prima in. Ze maakte onlangs haar derde film, waarin ze een meisje speelt dat er door anderen lelijk is ingeluisd, maar dat op hetzelfde niveau wraak neemt. Ze speelt waarschijnlijk voor een groot deel zichzelf. Van haar popperige maniertjes ben ik persoonlijk niet zo verrukt, maar *'Who's that girl'* zit vol vaart en verrassingen. Regie: James Foley.

Crazy love

De Amerikaanse schrijver Charles Bukowski blijkt regelmatig als inspiratiebron te dienen voor filmregisseurs. Dit keer heeft de jonge Belg Dominique Deruddere zijn tanden gezet in een aan-

Josse de Pauw (l.) in *'Crazy love'*

tal verhalen, die hij bewerkte tot een fascinerend cinematografisch drieluik. In het eerste deel zien we een jonge Harry Vos, die wordt geïntrigeerd door romantische liefde, maar die door een oudere vriend snel op de hoogte wordt gebracht van het feit, dat liefde meestal dicht bij de aarde blijft. In het tweede deel is Harry nog net zo'n ongeneeslijke romanticus. Hij is inmiddels negentien, en zit zo verschrikkelijk vol puisten dat elke vrouw zich walgend van hem afkeert. Dat zoiets diep ingrijpt in het hart van iemand als Harry blijkt uit het derde deel: Harry is dan een stuurloze alcoholist, die zich pas gelukkig voelt bij een vrouw die hem in alles zijn zin geeft: een dode vrouw.

Al klinkt 't allemaal weinig aantrekkelijk, *'Crazy love'* is een schitterende film, waar ondanks alle tragiek toch ook regelmatig om kan worden gelachen. Josse de Pauw speelt een magnifieke hoofdrol als Harry Vos. Niet missen!

Angel heart

Alan Parker heeft in zijn nieuwste film *'Angel heart'* een prachtig stel acteurs bij elkaar gekregen. Mickey Rourke speelt de detective Harry Angel, die door een mysterieuze opdrachtgever Robert de Niro naar Louisiana wordt gestuurd om iemand op te sporen. Hij komt in contact met raadselachtige vrouwen (Charlotte Rampling en Lisa Bonet), ziet zich geconfronteerd met

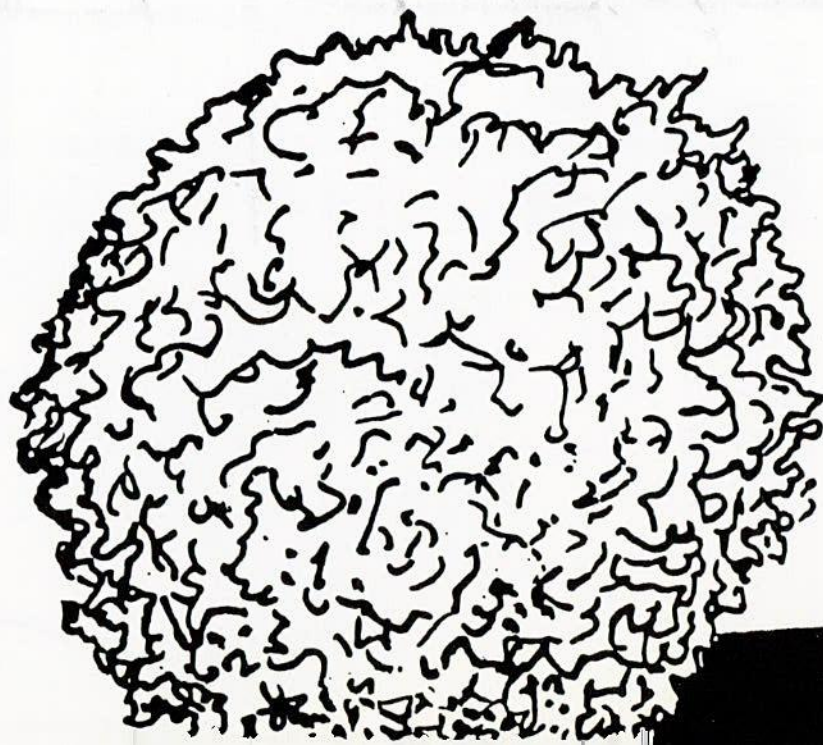
Robert de Niro in *'Angel heart'*

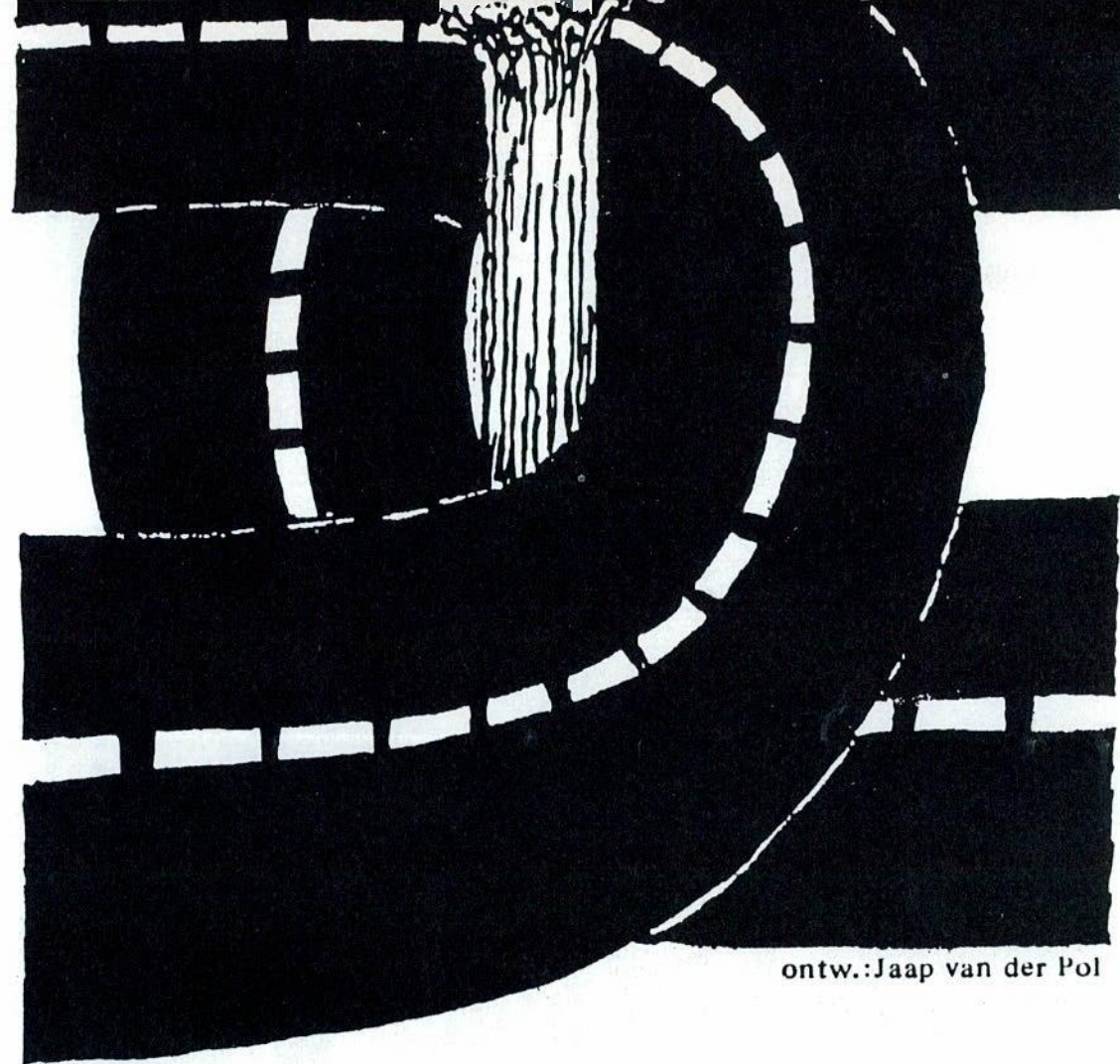
gruwelijke voodoo-tonelen en moet uiteindelijk een al even gruwelijke ontdekking over zijn eigen identiteit doen! De film doet een aanslag op zenuwen en maag, maar ik beschouw hem toch als een woest en luguber stuk filmkunst van de hoogste orde! Lisa Bonet nam behoorlijk veel risico door deze bloedige rol, waarmee ze haar lief Cosby-image op het spel zette. Maar ze heeft er verstandig aan gedaan om zo'n praktijken met beide handen aan te pakken: Alan Parker voor je filmdebuut, 't kon slechter!

L.v.O.

**NATIONALE
BOMEN-
GEDENKDAG**

1e ZONDAG IN NOVEMBER

ontw.:Jaap van der Pol

VRIJWILLIG AUTOVRIJ

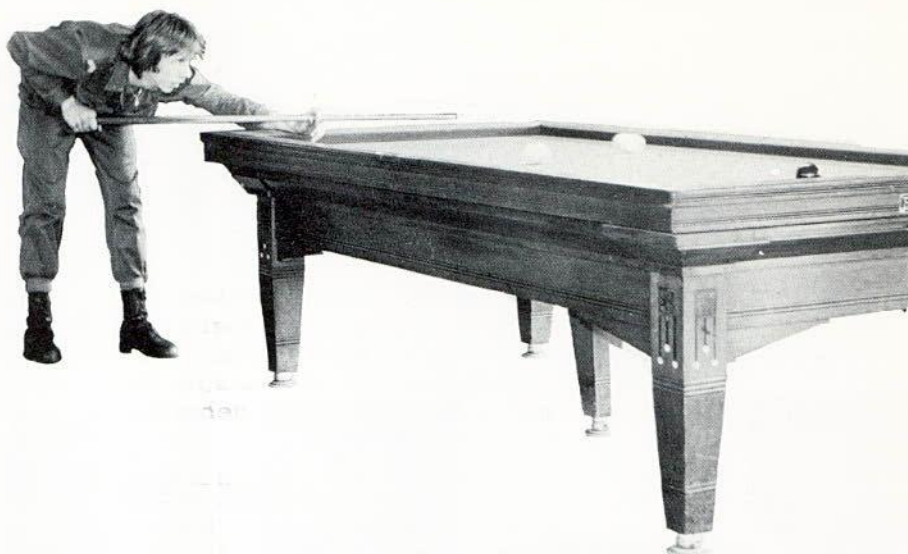
Initiatief van de Stichting De Twaalf Ambachten / Centrum voor alternatieve technieken en werkwijzen, adres: De Bleken 2, 5282 HB Boxtel (N.Br.), tel. 04116 - 72621. Dit initiatief wordt gesteund door een Nationaal Comité van Aanbeveling, waarin een groot aantal personen en instellingen is verenigd. Het maakt deel uit van de officieel erkende projecten van het 'Europees Jaar van het Milieu' 21 maart 1987 - 21 maart 1988.

Het HMT komt te baat voor de dienstplichtige soldaat

In 1934 sprak Huizinga over de weinig militaire geest, de vrijdom der baldadigheid en het gemis aan publieke wellevendheid in onze nationale kultuur. Terwijl wij toch – toen en nu – volgens de wens van een meerderheid onder ons een krijgsmacht in stand houden en een groot aantal dienstplichtigen in West-Duitsland legeren.

Mede ten gevolge van de stereotype beeldvorming waarin leger en wangedrag bij elkaar horen, spelen velen graag in op de verhalen over balorige soldaten die zich liederlijk vervelen. Onze vaderlandse (sensatie)pers loopt daarbij voorop. Maar daarmee is belist niet gezegd dat dit beeld juist is.

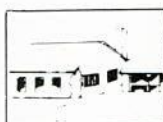
Het is wel waar dat aan de situatie waarin dienstplichtigen worden gebracht het nodige verbeterd kan worden. Daarbij spelen de wel bekende humanistisch militaire tehuizen een eigen, positieve rol. Dat gebeurt dan wel met een tehuisexploitatie, waarbij de baten en de lasten niet in evenwicht zijn. De HMT-organisatie wil ook weer niet vervallen in een puur commerciële horeca-exploitatie. Dat betekent wel dat er tekorten zijn en zullen blijven. Een deel daarvan wordt door subsidies

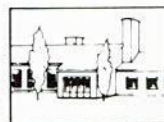
gedekt, al wordt dat steeds minder. Er blijft daarbij geen ruimte over voor broodnodige verbeteringen in de dienstverlening en de akkommodaties.

Inmiddels bezuinigt het ministerie wel op de welzijnsvoorzieningen voor militairen. Dat maakt een permanente aanwezigheid van de HMT's des te noodzakelijker. Daarom organiseerde het Humanistisch Thuisfront ook in september dit jaar weer een aktieweek die samen viel met de aktieweek voor de tehuizen van de christelijke collega's. Er werd daarbij ondersteuning op radio en televisie gegeven. Voor zover ook u daarbij alsnog een bijdrage aan deze aktie wilt geven: dat kan op postgiro 20540 t.n.v. Stichting Humanistisch Thuisfront, Zwolle.

Loebas Oosterbeek

De Huneberg
Havelte

De Leemberg
Nunspeet

De Woldberg
t Harde

Seedorf
(Duitsland)

Hulp aan Papoea's

De Papoea's vragen dit jaar onze bijzondere aandacht. Een deel van het Papoeavolk verkeert nog steeds in levensomstandigheden, waartegen het zich verzet. Het is dat deel van het Papoeavolk dat leeft westelijk van de 141e meridiaan, de sinds 1848 door Nederland en Engeland getrokken scheidslijn, die weliswaar een gebied kon afgrenzen, maar geen volk kan verdelen. Dit jaar 1987 staat Nederland 25 jaar af van het verbreken van de banden met de Papoea's. De Stichting Hulp aan Papoea's in Nood, opgericht in 1972, wil na

25 jaar onrecht, de volgehouden rechtstrijd van het volk van West-Papoea over hun grenzen heenlichten om er weer een publieke zaak van te maken. Dat gaat in de eerste plaats het Nederlandse volk aan.

De Stichting Hulp aan Papoea's in Nood startte eind september een campagne, die zich richt op een nationale bewustwording van wat er in 1962 fout is gegaan. Dat is het akkoord waaraan geen Papoea te pas mocht komen, maar waardoor hij wel als wisselgeld is gebruikt in het internationale spel van de grootmachten.

Met een schijn van recht mocht het Papoeavolk daarna uitzien naar het jaar 1969 ter bevestiging van het zelfbeschikkingsrecht. Maar de ingeslagen weg van 1962 werd niet meer verlaten en ook Nederland heeft in 1969 er niet van teruggeroepen.

De campagne roept ertoe op gedane, kwade zaken een keer te laten nemen. Dat is in onze wereld nog mogelijk. De rechten van de mens en het recht op zelfbeschikking van de volken staan er

borg voor. Er moet een initiatief komen dat ook het volk van de Papoea's mag gaan delen in die rechten.

Onze regering heeft het recht van initiatief bij de Verenigde Naties. Het is de hoogste tijd dat van die rechten gebruik gemaakt gaat worden. Dat moet de regering gezegd worden door ons volk. Dat wordt de inzet van de campagne, om met nationale stemverheffing tot uitdrukking te brengen dat het na 25 jaar de Papoea's zullen zijn waarvoor wij de handen uitgestoken willen zien. Dat geluid zal vastgelegd worden in een petitie. De petitie zal zijn ondersteuning krijgen in een nationale manifestatie in Den Haag op 31 oktober a.s., om daarna aan de regering aangeboden te worden.

De organisatie is in handen van de Stichting Hulp aan Papoea's in Nood, in samenwerking met de landelijke Papoeagroepen. De stichting is gevestigd in Amersfoort, Van Randwijcklaan 104, telefoon 033-728690.

(Persbericht van de Stichting Hulp aan Papoea's in Nood)

Nieuwe strips

Strips zijn niet meer weg te denken uit onze samenleving. Nagenoeg iedere krant en elk tijdschrift heeft zijn strip. Daarnaast wemelt het nog van de stripbladen. Toch lijkt de belangstelling voor juist deze stripbladen wat af te nemen. Dit in tegenstelling tot de animo voor stripalbums waarvan karrevrachten nieuwe titels op de markt worden gebracht.

Uit het grote aanbod stripalbums kozen we enkele, niet direkt voor een breed publiek gemaakte, nieuwe aanwinsten. Het betreft enkele herdrukte 'oudjes' van de kampioen van de onzin Kamagurka, het nieuwste album van de voortdurend grenzen verleggende Willem en een getekende versie van de roman 'Lady Chatterley's Lover'.

Kamagurka

De Vlaming Luc Zeebroek (30), beter bekend onder zijn pseudoniem Kamagurka, blijkt nog steeds tomeloos veel plezier aan het tekenen te beleven. Wekelijks verschijnen zijn tekeningen in 'Humo' en de 'Haagse Post'. Sinds kort is hij, samen met Herr Seele, een eigen stripblad gestart ('Lava').

Als kind wist Kamagurka reeds dat tekenen zijn grootste hartstocht was: „Toen ik een jaar of twaalf was wist ik al dat mijn grootste genot erin bestond voor een wit vel papier te gaan zitten en dat vol te tekenen.“ Amper 18 jaar had hij het al gemaakt: publiceren in het beroemde/beruchte Franse strip- en cartoonblad Hara-Kiri. Sindsdien is zijn ster alleen nog maar gestegen. Dat wil overigens geenszins zeggen dat iedereen Kamagurka weet te waarderen. Naast een grote schare bewonderaars – die menen dat hij geniale onzin maakt – kent deze tekenaar ook vele tegenstanders. Deze laatste groep doet zijn werk af als nihilistische rommel. Voor de liefhebbers is er goed nieuws.

Dit voorjaar werden drie van zijn eerste bundels in dezelfde vorm herdrukt. Het gaat om de titels: 'Het ruikt hier naar onzin' (1978), 'Het boeiende leven der sukkels' (1980) en 'Folklore en Wetenschap' (1981). Voor de later gestarte verzamelaars wellicht de laatste mogelijkheid deze 'eerstelingen' nieuw aan te schaffen. Te meer daar Kamagurka zelf heel kritisch op zijn vroegere werk terugkijkt: „Op het moment dat ik de tekeningen voor 'Folklore en Wetenschap' selecteerde dacht ik dat ik met het beste-boek-ooit-gemaakt bezig was. Nu vind ik dit m'n slechtste boek. Sommige dingen begrijp ik niet eens meer. Het liefst zou ik al mijn tekeningen in een heel klein bundeltje geselecteerd zien: 'Wat overbleef van...'.“

Willem

De internationaal bekende tekenaar Willem (46), pseudoniem van Bernhard Willem Holtrop, debuteerde eind 1961 in Het Vrije Volk en De Legerkoerier. In 1965 ging hij actief werken voor het tijdschrift Provo van de gelijknamige beweging. Nagenoeg in z'n eentje voorzag hij, op een achternamiddag, een nieuwe uitgave van Provo van een flink aantal briljante tekeningen. Willem was ook een van de oprichters van 'God, Nederland en Oranje', het cartoonblad van de Provo-beweging. Een blad waarvan de meeste nummers bij verschijnen onmiddellijk in beslag werden genomen. Nederland werd hem te benauwd en Willem verhuisde in 1968 naar Parijs, waar hij begon te werken voor bladen als Charlie Hebdo, Hara Kiri en Zero. Regelmatig verschenen sindsdien albums met tekeningen en/of strips van zijn hand. Voor zijn totale pro-

duktie ontving Willem, begin dit jaar, tijdens de opening van de striptentoonstelling 'Comic in Extremo', de 'Joop Klepzeikerprijs' uit handen van Rudy Kousbroek. Bijna tegelijkertijd verscheen zijn laatste album 'Per Abuis', een bundeling strips waarin Willem de perverse gedachten van de mensheid zichtbaar maakt. Uiteraard kent ook het werk van Willem zijn bewonderaars en tegenstanders. De laatsten verwijten hem zich veelvuldig te buiten gaan aan extremiteiten op het vlak van de seksualiteit. Het verweer van Willem: „In mijn tekeningen zit niet meer seks of sadisme dan in de meeste hoofden.“

Lady Chatterley

Vrijwel iedere middelbare scholier had op zijn Engelse lijst 'Lady Chatterley's Lover' van D.H. Lawrence staan. Een boek dat met rode oortjes werd gelezen, maar slechts weinigen datgene bracht wat men er van verwachtte...

De meesten ervaren deze skandaleuze roman als langdradig en saai. Wat dat betreft is de door de Engelsman Hunt Emerson vervaardigde stripversie een stuk onderhoudender. Emerson heeft het origineel grondig gesaneerd, veel humor toegevoegd en het geheel in een verfrissende eigentijdse jas gestoken. Het thema is, in grote lijnen, hetzelfde gebleven. De adellijke Lady Chatterley komt bij haar impotente en, in de oorlog, ook nog invalide geraakte echtgenoot veel te kort. Zij begint, uit een hevige behoefte naar vooral lichamelijke liefde, een verhouding met haar tuinman Mellors. In de onstuimige liefde die tussen de lady en haar tuinman ontstaat wordt eerstgenoemde uiteindelijk seksueel volwassen. Er zullen zeker mensen beweren dat een boek als 'Lady Chatterley's Lover' zich niet leent voor een parodistische bewerking, maar er is nu in ieder geval een versie waar je prima door heen kunt komen. Jammer dat er nog slechts een Engelse uitgave voorhanden is.

Wim Heij

'Het ruikt hier naar onzin', 'Het boeiende leven der sukkels' en 'Folklore en Wetenschap' door Kamagurka. Prijzen resp. f 10,90, f 15,- en f 10,90; 'Per abuis' door Willem. Prijs f 14,90; 'Lady Chatterley's Lover' door Hunt Emerson. Prijs f 19,90. Alle titels verschenen bij uitg. De Harmonie te Amsterdam.

Verdraagzaamheid

„Waarom ik dit doe? Mijn kamer afstaan aan mijn broer die gaat trouwen? Ach, met wat minder ruimte, met een kleiner kamertje om in te slapen red ik me ook wel.“

Het Turkse meisje dat dit zegt doet dit op een manier van 'moet je over zoiets drukte maken'. Voor haar is het normaal dat haar broer die trouwt met zijn vrouw komt 'inwonen'. Dat hij daarmee tevens beslag legt op de slaapkamer van zijn zusster, is niet iets om je druk over te maken. Heel gewoon, alsof dit de gewoonste zaak van de wereld is, gaat dit meisje het slaapkamertje van haar broertje delen. Zij is 24, het broertje 17.

Het meisje kan dit opbrengen omdat ze eerst aan het geluk van haar broer en zijn vrouw denkt. Ook aan dat van haar ouders. Die het heel natuurlijk vinden dat hun zoon die gaat trouwen zijn vrouw 'mee naar huis brengt'. Net zoals dat gebeurt bij de familie in Turkije. De grootfamilie is daar nog altijd heel sterk in zwang. In Ankara bouwde de oom van dat Turkse meisje steeds een stukje aan zijn huis als er weer een kind ging trouwen.

„Vind jij het gewoon dat zo'n meisje haar slaapkamer afstaat aan een broer en schoonzus? Ik vind het een onfrisse bedoening dat zo'n meisje daardoor bij haar broertje in de kamer moet slapen, die met zijn 17 jaar toch eigenlijk al een man is“, merkt iemand op die ik vertel wat ik van dat meisje hoorde.

„Waarom onfris? Wat stel je je bij zo'n situatie voor“, vroeg ik.

„Nou ja, dat zo'n jongen en zo' meisje... broer en zus...beiden, de een helemaal, de ander bijna volwassen...ik vind het vreemd dat die beiden in een kamer slapen, want...“

„Je vergeet iets als je daarbij 'iets denkt of vermoedt'. Namelijk dat dit meisje haar intiemste vrouw zijn afschermt voor elke man. Althans tot de man komt met wie zij gaat trouwen.“

„Zijn er dan zulke meisjes?“

„Ja, dit meisje is er één uit een grote groep van Turkse meisjes. Die allemaal intieme relaties met mannen afwijzen. Laat staan met een broer. Het is het recht van dit meisje en van al die andere Turkse meisjes die zo zijn, zo te willen

leven. Ook al begrijp je niet dat dit kan.“

„Ik vind zoiets maar raar. Het mag dan zijn dat iets dergelijks in Turkije heel gewoon is, hier is dat niet zo. Is het wel te verdragen dat zo'n meisje en ook haar ouders in Nederland iets goed vinden wat dan misschien in Turkije gewoon is, maar waar wij van zeggen dat het maar raar is.“

„Dat wat dit meisje wil en wat haar ouders goed vinden is niet raar. Voor ons misschien wel. Maar niet voor dat Turkse gezin. Weet je waarom niet?“

„Geen idee.“

„Omdat het past in de cultuur van die mensen. Ook al wonen die mensen nu hier, zelfs al jaren, daarom kun je wat ze gewoon zijn, wat je ook hun cultuur kunt noemen, er niet uitsnijden.“

„Maar dat geeft toch praatjes. Als de burens er achter komen dat zo'n meisje met haar broertje op een kamer slaapt dan wordt er toch al vug gezegd...“

„...dat zo iets raar is. Dat weet ik. Misschien worden er zelfs nog veel krachtiger opmerkingen over gemaakt. Maar dat is niet juist. Je hebt het recht niet om je daarover een oordeel aan te matigen.“

„Kan wel zijn, maar ik vind toch dat die Turken gewoonten hebben die ik niet kan goed praten.“

„Dat hoeft ook niet. Jij hoeft de gewoonten van mensen die in een andere cultuur leven niet goed te praten. Maar je moet ze ook niet veroordelen.“

„Waarom niet?“

„Omdat je dan de gewoonten van mensen uit een andere cultuur afmeet aan jouw maatstaven.“

„En dat kan niet?“

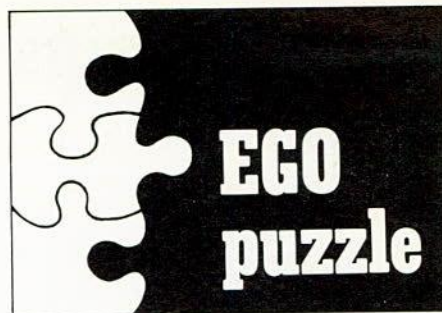
„Nee, dat is onmogelijk, omdat je in dat geval patronen door elkaar haalt. Het cultuurpatroon van veel Turkse mensen en van Nederlanders. Het over en weer waarderen van culturen, dus zonder de ene in de andere te mengen, daar gaat het om.“

„Dat is toch wel moeilijk...“

„Voor de een wel, voor de ander niet. Punt is dat we elkaar ruimte moeten laten voor die eigen cultuur. Daar draait het om. Daar houdt je de vrede mee in huis.“

„Dat wil ik wel geloven, maar... maar... het blijft toch wel moeilijk.“

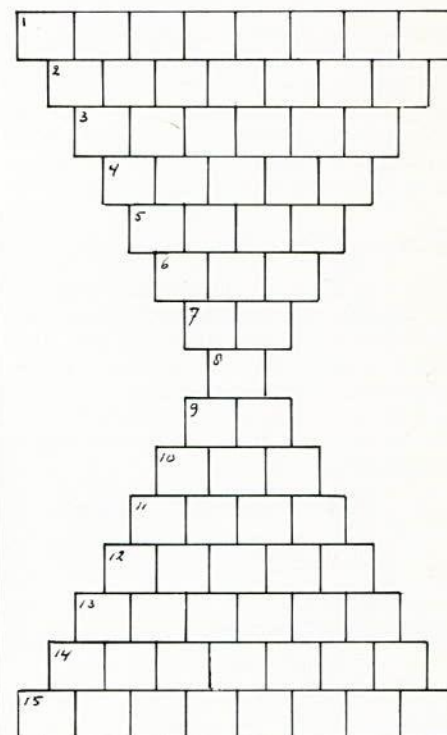
Ton J. M. Triesscheijn

Zandloper

De oplossing van de puzzle in het septembernummer luidde:

1-puzzels 2-zeebeen 3-evenaar 4-sa-
neren.

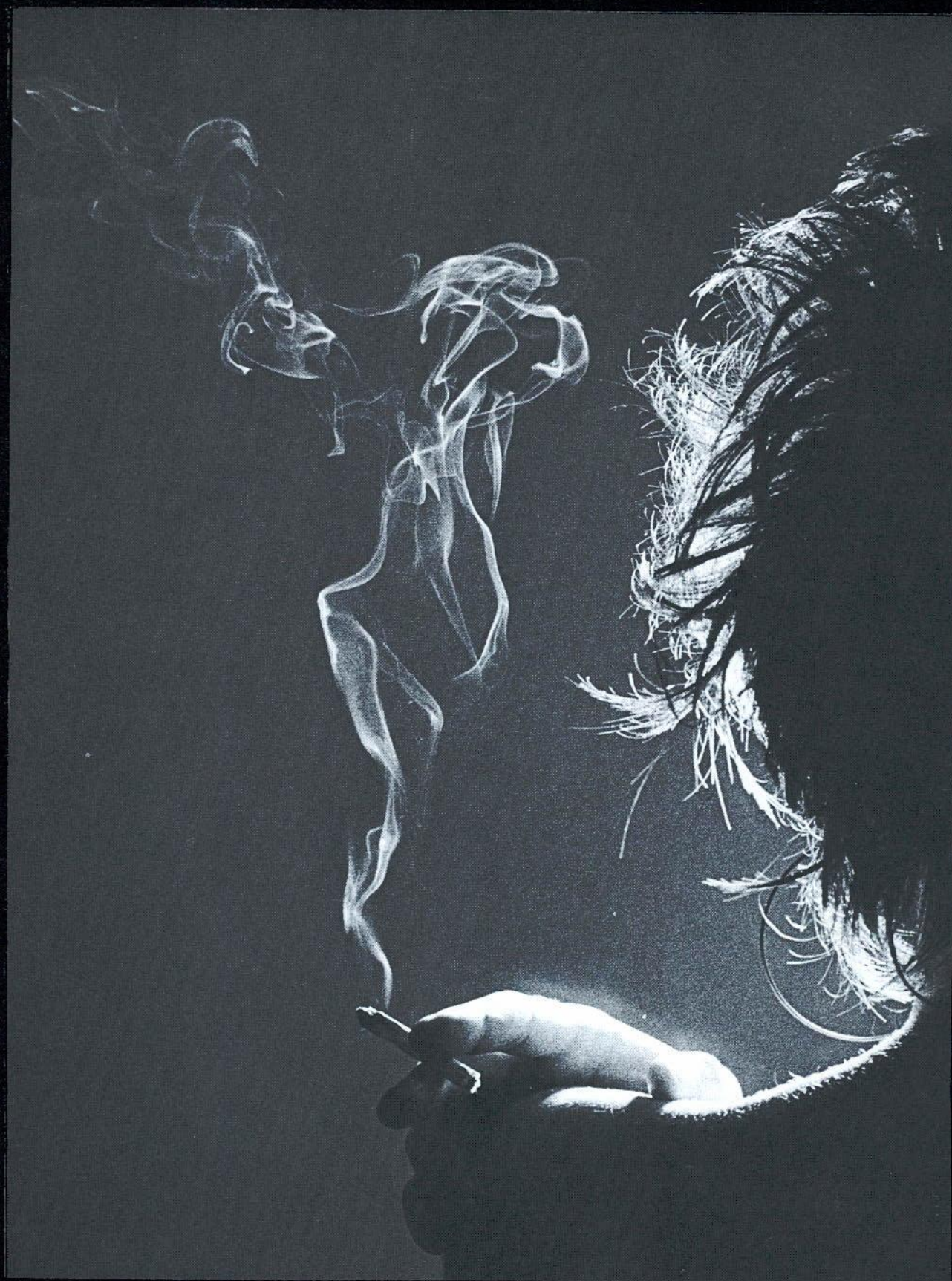
Hierboven weer eens een zandloper, waarvan elk woord bestaat uit dezelfde letter als het voorgaande, eerst minus één en later plus één letter.

De omschrijvingen luiden als volgt:
1. boekenberoep (8); 2. getal (7); 3. plantenbevochter (6); 4. meisjesnaam (5); 5. kier (4); 6. hert (3); 7. noot (2); 8. klinker (1); 9. voegwoord (2); 10. meertje (3); 11. ogenblik (4); 12. bestaan (5); 13. tasten (6); 14. neerhalen (7); 15. tennisterm (8).

Buskruit

Zij die het buskruit niet hebben uitgevonden, zijn meestal wel degenen die het zonder veel bezwaar gaan gebruiken.

J.L. Mol

De Nucleaire Erfenis

Een boek om te kennen en te onthouden

In 1985 verscheen bij Boom in Meppel/Amsterdam: *De Nucleaire Erfenis. Natuurwetenschap, technologie en Kernbewapening in historisch perspectief*.

De auteurs zijn ir. Willem de Ruiter en dr. Bart van der Sijde. Beiden zijn natuurkundigen en als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de Technische Universiteit te Eindhoven. De natuurkunde-student-assistent, Alex van der Spek, verzorgde de fotoresearch. Het dikke boek (592 blz.) trok zowel in de wetenschappelijke sfeer als daarbuiten veel aandacht. En dat in een tijd (de voorstellen van de Russische partijleider Gorbatsjov waren nog niet bekend), waarin alle kritiek op de onzalige kernbewapening werd afgeslagen door militair en politiek onverstand, onwil of doemdenken. Daardoor leek ook de vredesbeweging, die het gevecht tegen de plaatsing van de 572 raketten in Europa had verloren, te zijn uitgespeeld.

Een grote verdienste van de schrijvers van *De Nucleaire Erfenis* is dan ook dat zij geen enkel teken van berusting of apathie t.a.v. het probleem van de kernbewapening vertonen. In tegendeel. Hun hele studie is doortrokken van hoop en van de grondtoon, dat wat mensen verknoeien ook weer door mensen moet en kan worden rechtgezet. Laat me eerst iets vertellen over de inhoud van de studie. Daarna zal ik het belang van dit boek nog nader toelichten.

Inhoud in 't kort

In de Proloog wordt de ernst van het nucleaire probleem heel indringend geschetst. Een kernoorlog zou, wat de schrijvers noemen, een 'nucleaire nachtmerrie' worden. Hiroshima en Nagasaki kunnen daarom de voorposten worden van zoals zij zeggen, een 'nucleaire holocaust'. Daarom moeten we de oorlog afschaffen als we willen voorkomen dat de oorlog ons afschaft. Hoop moet derhalve worden geplaatst tegenover angst. Niet alleen verstandig politiek handelen is nodig, maar ook bewustwording. En vooral ook verantwoordelijkheidsbesef van allen, maar zeker van natuurwetenschappers die op het gebied van de ethiek overwegend onderontwikkeld zijn gebleken.

In Deel I (De lange weg naar de atoombom; vijf hoofdstukken) en Deel II (Het atomaire tijdperk; acht hoofdstukken) komen de historische en politieke ontwikkelingen omtrent het nucleaire vraagstuk aan de orde. In 1896 wordt de radio-activiteit ontdekt en met dat jaar laten de auteurs het nucleaire tijdperk beginnen.

Na aandacht gegeven te hebben aan de ontdekking van de kernsplijting in 1938, staan zij uitvoerig stil bij het in 1942 door de Amerikanen gestarte reuzen-project op zoek naar De Bom: het

zgn. Manhattan-project. 'Pearl Harbor' (de gelukke verrassingsaanval van de Japanners op 7 december 1941 op een belangrijk deel van de Amerikaanse vloot) en de angst voor een Duitse atoombom, waren de belangrijkste motieven voor dit ongekende project. En De Bom kwam er. Hiroshima (6 augustus 1945) en Nagasaki (9 augustus 1945) hebben ongewild aangetoond tot welk massavernietigend wapengeweld de mensheid vanaf dat moment in staat was. De Bom en het (eerste) gebruik ervan riepen van toen af tot nu toe enorme wetenschappelijke, politieke, technolo-

gische, militaire en ethische vragen op. Hetgeen niet voorkwam dat we van vlak na de Tweede Wereldoorlog zitten opgescheept met een nucleaire wapenwedloop tussen vooral de grootmachten Amerika en Rusland.

Deel III (Recente ontwikkelingen en problemen; zes hoofdstukken) beschrijft de huidige ontwikkeling van de kernbewapening. Problemen zijn o.m.:

- de toename van het aantal landen dat over de kernbom beschikt of zal kunnen beschikken;
- de intense samenhang van de civiele nucleaire technologie (gericht op vreedzame toepassingen zoals energie-opwekking) en de militaire nucleaire bewapening;
- de non-proliferatie-politiek (gericht tegen de verspreiding van kernwapens) van diverse landen en het weigeren van andere landen om zich daarin te schikken;
- de opkomst van laserwapens en de Star Wars-rede van president Reagan van 23 maart 1983, die het startsein gaf tot een omvangrijk en uitzonderlijk kostbaar laserwapenprogramma voor de ruimte: het Strategisch Defensie Initiatief (SDI).

Deel IV (Natuurwetenschappers in de politieke arena, vijf hoofdstukken) geeft een aantal pakkende beschouwingen over de positie en keuzen van m.n. natuurwetenschappers. Twintig procent van hen is betrokken in militair (wapen-) onderzoek, maar ook bij de industriële productie van nieuwe wapensystemen. Er kan dan ook worden gesproken van het 'academisch-militair-industrieel complex' (p.420). Omdat de keuze, plaatsing en het gebruik van nieuwe

....Onze wereld wordt bedreigd door een crisis, waarvan de omvang schijnt te ontsnappen aan hen, die de macht hebben om de grote beslissingen te nemen ten goede of ten kwade. De ontketende atoomkracht heeft alles veranderd, behalve onze manier van denken, en daardoor glijden we af in de richting van een ongekende ramp... We moeten tot een geheel nieuwe manier van denken zien te komen, wil de mensheid overleven...
(Albert Einstein in februari 1955)

wapensystemen een politieke kwestie zijn, zijn de natuurkundigen, ingenieurs e.a. steeds meer betrokken bij de processen van politiek-militaire besluitvorming. Deze wetenschappers hebben zich echter overwegend kritiekloos (uitgezonderd enige gerenommeerde 'dissidenten' als Niels Bohr, Bertrand Russell, Albert Einstein, Linus Pauling en 'bekeerlingen' als Julius Oppenheimer en Andrej Sacharov) voor het nucleaire karretje laten spannen.

Motieven daarvoor waren o.m.: gebrek aan ethisch bewustzijn en aan het vermogen tot moreel oordelen, carrière-drang, verregaande arbeidsdeling waardoor je niet meer ziet wat jouw kleine stukje werk voor het geheel en voor anderen betekent, het werken in een bevelsorganisatie waardoor je doet wat je meerdere van je verwacht, de plicht tot geheimhouding en daardoor een verbod op vrije meningsuiting, de kick om de resultaten van je werk door de militairen en de politici van harte geaccepteerd te zien. Met als netto resultaat een uitgehold (maatschappelijk) verantwoordelijkheidsbesef.

Door deze 'zondeval van de fysici' (p.428) is de schuldvraag aan Hiroshima en Nagasaki hen blijven achtervolgen. De acties van de dissidente en bekeerde natuurkundigen hebben overigens weinig of niets aan de gruwelijke kanten van de nucleaire erfenis kunnen veranderen. De beide schrijvers vinden desondanks dat er hard moet worden gewerkt om het ethisch besef van m.n. natuurkundigen op te kricken.

Terugblikkend op het resultaat van hun studie, komen Willem de Ruiter en Bart van der Sijde dan ook in hun Epiloog tot de conclusie dat het met de nucleaire erfenis en met de kernwaperrace zo niet verder kan. Ze wijzen derhalve de huidige militaire doctrine van de Wederzijds Verzekerde Vernietiging (WVV) ondubbelzinnig van de hand. Ze constateren tevens een fundamentele paradox: de kernwapens worden gemaakt om nooit te worden gebruikt. Hun mening is begrijpelijkerwijs dat zowel de kernwapens als de WVV-doctrine uitdijngen zijn van het morele bankroet van de mensheid. Noch de WVV, noch het SDI kunnen de vrede brengen of handhaven. Beide zijn tekenen van technologische en morele verdwazing, die ook nog een verschrikkelijke verspilling van grondstoffen en hulpbronnen eist.

De twee auteurs sluiten hun studie af met een ander perspectief: via ongetwijfeld lange, maar serieus gemeende onderhandelingen en een gerichte vermindering van de ideologische spanning tussen 'kapitalisme' en 'communisme', trachten te komen tot uiteindelijke afschaffing van de kernwapens. En doelbewust, maar stap voor stap toewerken naar een wenkend perspectief op lange termijn: '... dat het oude en inmiddels lang vergeten ideaal van de pacifist Albert Einstein van een wereldregering werkelijkheid wordt.' (p.527)

Belang van het boek

Wie de literatuur op het gebied van de kernbewapening tracht te volgen, merkt al snel dat het aantal publicaties op dit terrein overstelpend groot is. Kernbewapening roept tientallen problemen op, waar de stroom van boeken aandacht aan besteedt. Maar, het is bijna uitsluitend aandacht voor onderdelen: de militair-strategische of de politieke of de technologische of de ethische kanten of ... en ga nog maar even door.

Behalve dat, zoals eerder gezegd, De Nucleaire Erfenis een hoopgevend boek is, blinkt het ook uit op een ander punt. Ik bedoel het vermogen van De Ruiter en Van der Sijde om in één studie zo goed als alle problemen omtrent de kernbewapening overzichtelijk en in onderlinge samenhang voor ons neer te zetten. Natuurlijk krijgt bij hen de natuurkundige kant flink veel aandacht en je moet dan ook bij die onderdelen nogal eens slikken om de formules en grafieken te kunnen begrijpen. Maar voor het overige leest het boek, met zijn vele boeiende citaten en illustraties, als een misdaadroman waarin de letterlijke intriges van de kernbommakers en hun militaire, politieke en wetenschappelijke erfgenen uitlopen op de absurde en verschrikkelijke kernwapenproblematiek van vandaag de dag.

Het belang van het boek is niet alleen de systematische opbouw en afgewogen inhoud (zie ook de samenvatting hierboven) maar vooral de moreel-schokkende werking ervan. Het zet je aan het denken en je bent al lezend (zo verging het mij) geneigd om met de twee schrijvers te zeggen: jullie hebben gelijk, zo kan en zo mag het niet langer. We moeten met z'n allen in de slag om de kernwapenrace te keren. Het is erop of eronder.

Zelf had ik bovendien het voorrecht om met hen beiden over hun boek een lang vraaggesprek te hebben. Dat is inmiddels opgenomen in het humanistisch tijdschrift voor wetenschap en cultuur: Rekenschap. In het septembernummer daarvan geven zij een uitvoerige persoonlijke en open toelichting op hun wat mij betreft indrukwekkende studie. Wie (ook) in hun persoonlijke visie op het grootste probleem van onze tijd is geïnteresseerd, kan dit thema-nummer dat tevens aandacht besteedt aan o.m. vijandbeelden (Leon Wecke), gewetensbezwaarde militairen, humanistische antwoorden op kernbewapening aanvragen. Dit kan door f10,- te storten op giro 582293 t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht onder vermelding van 'Rekenschap, september 1987'.

Joos Sinke

De CD in de jazz

Toen een aantal jaren geleden in de pers voor het eerst melding werd gemaakt van de compact disc was mijn eerste reactie, dat dit nieuwe medium gezien de hoge aanschafprijs van weinig betekenis voor de jazzmuziek zou blijken te zijn. Immers, CD's uitbrengen was alleen maar rendabel wanneer een hoge afname was gegarandeerd en dat is bij jazz nog nooit het geval geweest. Dus nam ik de afgelopen jaren wel met belangstelling kennis van de vorderingen op dit gebied, maar hield ik me verder uitsluitend bezig met het uitbreiden van mijn platenverzameling.

Dat verzamelen van jazzplaten is overigens in Nederland een absoluut genoegen, omdat speciaalzaken als Jazz Center in Den Haag, Jazz Inn in Amsterdam en Swingmaster in Groningen worden gedreven door zeer deskundige, enthousiaste jazzkenners, die er soms in slagen de meest zeldzame platen aan de vergetelheid te ontrukken. Voor de CD's, die in deze zaken al geruime tijd aanwezig waren, had ik slechts een vluchtige blik over, die mijn vooroordeel alleen maar bevestigde. Alleen commercieel aantrekkelijke jazzopnamen verschenen ook op CD.

Enorme keus

Omdat ik het laatste halfjaar door verhuizing tijdelijk even uit de jazzroulatie was, was ik ronduit verbijsterd, toen ik bij een bezoek aan de Rotterdamse Bij-

enkorf constateerde, dat de afdeling Jazz CD's daar een zeer prominente plaats had gekregen en dat de keuze enorm was gegroeid.

Ook redelijk zeldzame en weinig verkochte jazzopnamen waren op CD verkrijgbaar en mijn veronderstelling aan het begin van dit stukje werd dan ook onmiddellijk ontzenuwd.

Natuurlijk wilde ik nu niet meer achterblijven, schafte me een CD-speler aan en besloot me grondig op dit gebied te oriënteren.

Na enkele maanden kan ik rustig stellen, dat het zilveren schijfje voor mij een nieuwe dimensie aan het beluisteren van jazzmuziek heeft toegevoegd. Alle enthousiaste verhalen kan ik bevestigen, hoewel er ook wel enige kanttekeningen te maken zijn.

Van enkele van mijn ervaringen wil ik

de jazz-minnende lezer graag deelgenoot maken teneinde teleurstellingen te voorkomen.

Verskil in opnamen

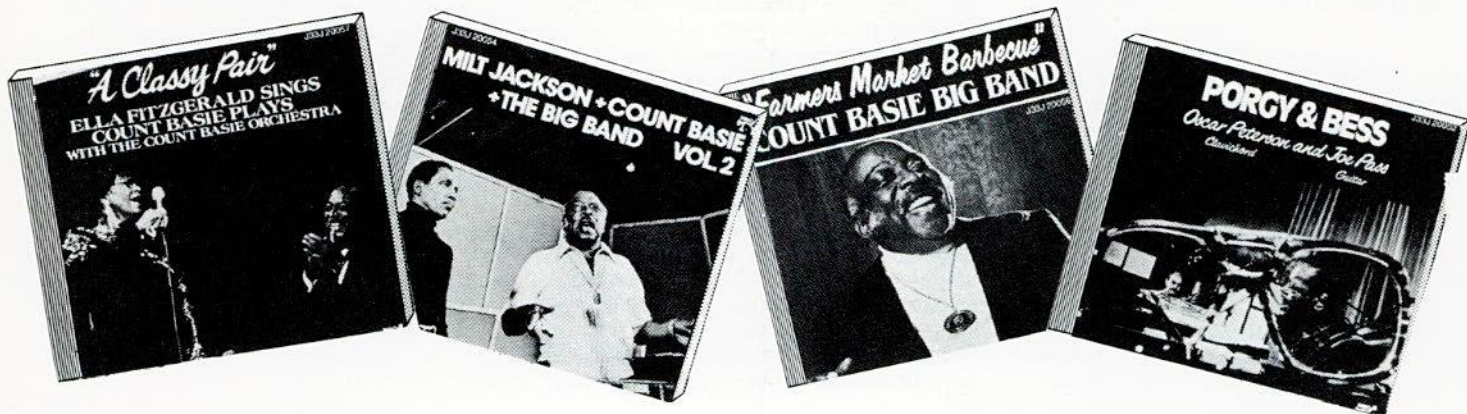
Zo moet er duidelijk verschil worden gemaakt tussen oudere en de nieuwe digitale opnamen. Alleen van de laatste groep kun je het echte perfecte CD-geluid verwachten. Hier klopt werkelijk alles, je hoort geen enkel bijgeluid en van welke vervorming dan ook is geen sprake.

Aan te bevelen is bijvoorbeeld een CD als 'Whiz Kids' van het Gary Burton Quintet (ook op de plaat verkrijgbaar!) Deze groep komt op CD werkelijk schitterend tot zijn recht. Het geluid staat kaarsrecht in de kamer. Ook de oudere stereo-opnamen, die nu op CD verschijnen zijn prima van kwaliteit. De jazzliefhebber heeft dus nu de gelegenheid om oude, grijsgedraaide platen door een glanzende CD te vervangen.

Ik deed dit bijvoorbeeld met 'Go' van Dexter Gordon, omdat mijn oude Blue Note-plaat na al die jaren bepaald niet fris meer klonk. Zelden heb ik meer plezier van een aanschaf gehad. Het is een verademing om de pure tenorsax van de oude meester in alle glorie te horen, zonder dat de muziek ook maar door iets wordt gestoord.

Niet al te veel moet men echter verwachten van de oude jazzopnamen uit de jaren 30 en 40. Deze platen werden vaak met een minimum aan middelen gemaakt en dat is ook op een CD niet meer recht te breien.

Zo kan het gebeuren, dat een CD als 'Stan Getz at Storyville' dezelfde feilen vertoont als de plaat. Sterker nog, ik vond de plaat zelfs iets beter klinken. Dit neemt echter niet weg, dat ik mij nu volledig gewonnen heb gegeven voor dit nieuwe medium, temeer daar het be-

Van Eekelen bezoekt Goose Bay en vergeet de Innu...

De Nederlandse minister van defensie, dr. W.F. van Eekelen heeft een bezoek gebracht aan de luchtmachtbasis Goose Bay in Labrador (Canada). Van 15 juni jl. oefenen F-16 piloten hier in het laagvliegen.

Van Eekelen berichtte over zijn bezoek in zijn kolom in de Defensiekrant van 6 augustus: 'Ik wilde mij persoonlijk op de hoogte stellen van de omstandigheden waaronder wordt geoefend. In de eerste plaats om de overeenkomst met Canada, die ons 10 jaar toegang zal geven tot dit unieke en onbewoonde oefengebied, beter in de Tweede Kamer te kunnen verdedigen. In de tweede plaats om vertrouwd te raken met de technische mogelijkheden van de F-16 door een vlucht mee te maken, mijn eerste in een straaljager'.

Hij blijft dus volhouden dat het gebied onbewoond is. Dit bezoek zou voor hem de gelegenheid zijn geweest om persoonlijk de bezwaren van de Innu te horen. Het is te hopen dat ook de Tweede Kamerleden in de gelegenheid worden gesteld een bezoek te brengen aan de Goose Bay, de Innu en het oefengebied. 'We vlogen tussen rivieroevers, zakten boven een meertje tot bij de waterspiegel, zagen bomen als strepen langs ons heenflitsen en trokken meer dan 4 G.', schreef Van Eekelen. Hij vertelde niet of hij de Innu en hun jachtkampen had gezien.

De Nederlandse ambassadeur in Ottawa, mr. J.F.C. Breman heeft zich eerder twee uur laten rondvliegen: 'Als je het mij vraagt is die hele zaak absolute flauwe kul. Bij elkaar heb ik zo'n 2000 km rondgevlogen en ik heb niets gezien. Zelfs geen grazende kariboe...' (Trouw 11-7-87).

Of het ligt aan de onmogelijkheid om wat te zien bij een snelheid van zo'n 1000 km per uur of de heren willen niets zien! Hoe dan ook, deze demonstratie kan niet anders worden gezien dan een inmenging in de soevereiniteit van de Innu.

In 'de Tijd' heeft een uitstekende serie gestaan over de F-16 piloten. Hierin bevestigde Van Eekelen dat de Nederlanders niet zo geschikt lijken voor de F-16 vliegerij. De luchtmacht heeft reeds vijftien van de ruim 150 tot dusverre afgeleverde F-16's verloren. Er was op acht gerekend! Ook bleek uit deze artikelen, dat de piloten herhaaldelijk de regels overtreden. De verzekering van

Defensie dat dit niet zou gebeuren kunnen we dus ook met een korreltje zout nemen.

Het ziet er nu naar uit dat door de onderhandelingen tussen de V.S. en Rusland geen kruisraketten in Nederland zullen worden geplaatst. Dat zal waarschijnlijk betekenen dat de nucleaire taak van de F-16 niet wordt beëindigd of dat hij een nieuwe nucleaire bewapening zal krijgen: een stand-off wapen, een raket die tijdens de vlucht wordt afgeschoten en dan zelf nog een afstand van enkele honderden kilometers kan afleggen.

De F-16 zal tot het jaar 2015 in gebruik blijven. Dat betekent dat als de NAVO kiest om in Goose Bay het Tactical Fighter Weapons Training Base te bevestigen, waar het wel naar uitziet, een behoorlijke uitbreiding van de oefeningen plaats gaat vinden. Het Nederlandse aandeel zal dan ook enorm gaan toenemen.

Russel Barsh van de Four Directions Council heeft bij de V.N. mensenrechtencommissie in Geneve geprotesteerd tegen o.a. de Nederlandse laagvlieg oefeningen boven het grondgebied van de Innu in Labrador. De Four Directions Council is een inheemse NGO, bestaande uit vier volken: de Lakota en Zuidelijke Cheyenne uit de V.S. en de Micmac en Innu uit Canada.

De rechtszaak die door de Innu en de WIP is gevoerd tegen de Nederlandse staat heeft enorme kosten met zich meegebracht. Ook andere onderdelen van de actie kosten geld. Wilt u hieraan bijdragen: giro 4057800 van de WIP in Amsterdam onder vermelding INNU.

(Uit: Nieuwsbrief van sept. '87 van de Werkgroep Inheemse Volken, Postbus 4098, 1009 AB Amsterdam, tel. 020-938625)

dieningsgemak werkelijk alles overtreft.

Onstuitbare opmars

Ook de eerder genoemde speciaalzaken hebben blijkbaar ingezien, dat de CD onstuitbaar in opmars is. Zo trof ik in Jazz Center in Den Haag een sortering aan, die me het water in de mond deed komen.

Helaas ben ik, net als de meesten onder u, geen miljonair, want het grote manco van de CD blijft natuurlijk nog steeds de prijs. Hoewel, men verwacht in vakkringen voor het eind van het jaar een behoorlijke prijsdaling.

Wanneer je in het bezit van een CD-speler bent, zijn de uitleendiscotheken in de grote steden een mogelijkheid om goedkoop van een CD te kunnen genieten. Tevens kan dit miskopen voorkomen!

Tenslotte wil ik als uitsmijter nog even memoreren, dat het overnemen van een CD op een cassetdeck veel betere resultaten oplevert dan de vakpers ons wil doen geloven. Maar de handel ziet natuurlijk liever kopers dan kopieerders.

Theo Carree

Bij de Amerikaanse Marine denkt men kennelijk het 'lied van de waarheid' te kunnen spelen op het instrument van de leugen.

Gaten in de beschermende deken

Spuitbussen, piepschuim en de ozonlaag

Van de zon moeten we het hebben. Zonder die zon geen licht, geen warmte, geen leven. Maar het is wel oppassen geblazen. Onze zomers lenen zich niet zo voor zonnesteek, maar ze komen voor. En op iedere mooie stranddag zie je wel van die roodgeblakerde withuiden die echt niet tegen de combinatie zon, zout en wind bestand zijn. Bij 'zon' kun je in dit verband ook denken aan de oorlog Iran-Irak, met al die krijgsgevangenen zittend in stoffige, bruine landschappen met alleen de koperen ploert boven zich.

Zonlicht bevat ultraviolette straling. En die kan schadelijk zijn voor mens, plant en dier. Gelukkig hangt op zo'n 15 à 25 km hoogte een beschermende laag rondom de aarde. Het is de ozonlaag. Ultraviolette straling van de zon komt er niet gemakkelijk door. Zo kunnen de meesten van ons in de blote bast in de zon zitten zonder onmiddellijk nare ziektes als huidkanker te krijgen.

Gaten

Wetenschappers hebben inmiddels vastgesteld dat er gaten in de ozonlaag komen. Aan de Noord- en aan de Zuidpool is die beschermende deken tegen het ultraviolette licht althans merkbaar dunner. Sommige onderzoekers menen dat dat ook wel te verklaren is. Boven de polen (en vooral boven Antarctica, een heel continent in feite) spelen zich in de atmosfeer en daarboven heel andere chemische processen af dan elders rond de wereld. De extreme koude en de afwezigheid van licht gedurende een groot deel van het jaar zijn daar facto-

ren van belang. Andere wetenschappers zijn minder gerust. Zij wijzen de verhoogde concentratie chloorfluorkoolwaterstoffen (cfk's) rond de aarde als de boosdoener aan. Worden deze stoffen afgebroken, dan ontstaat ook chloormonoxyde en dit is de stof die mede voor de afbraak van de ozonlaag kan zorgen. Sommige broomwaterstoffen kunnen een soortgelijke werking hebben.

Industrie

Nu zullen modale zonzonabidders, badgasten en naaktlopers niet onmiddellijk te hoop lopen als er iets aan de pool aan de hand is. Maar de ongerustheid bij een breder publiek wordt al snel groter als het met de ozonlaag dichterbij ook allemaal wat minder wordt. Ook in Midden-Europa (Zwitserland bijvoorbeeld) blijkt de ozonlaag dunner te worden. Terecht dat niet alleen de wetenschap, maar dit keer ook de politiek er snel bij is om alarm te slaan. De UNEP, de milieuorganisatie van de Verenigde

Tekening Hetty Govers

Spuitbussen: gemakkelijk op korte, gevaarlijk op lange termijn

Naties, heeft zich op de zaak gestort. Naar het lijkt met enig succes. De afgelopen maanden is een akkoord tot stand gekomen waarin 31 landen zich binden tot bevestiging van de productie en later tot een geleidelijke productiebeperking van de cfk's.

Heel hard gaat het allemaal nog niet, want de datum van bevestiging van de productie is op 1990 gezet. Daarna zal binnen twee jaar tot een vermindering van 20% moeten worden gekomen. De Verenigde Staten, Canada en de Scandinavische landen, die al in 1978 de cfk's hadden verboden, liepen dit keer voorop. De Europese Gemeenschap, met Engeland als bijna traditioneel de meest achterlijke partner, wilde niet tot meer drastische maatregelen komen. De bescherming van het Engelse chemische concern ICI, een van de grootste producenten van cfk's, speelde hier een rol.

Vermindering met 85%

Wat mooi is in de politiek, blijkt vaak toch niet voldoende voor het milieu. De milieubescherming zegt niet erg onder de indruk van het nu bereikte internationale akkoord te zijn gekomen. Daar zou men liever een zeer snelle vermindering van de productie aan cfk's met 85% zien. Pas dan zal de ozonlaag voldoende in tact kunnen blijven. Zoals gebruikelijk staan de economische en de milieubelangen hier weer

De wereld moet het van de zon hebben; juist daarom is voorzichtigheid met de ozonlaag gewenst

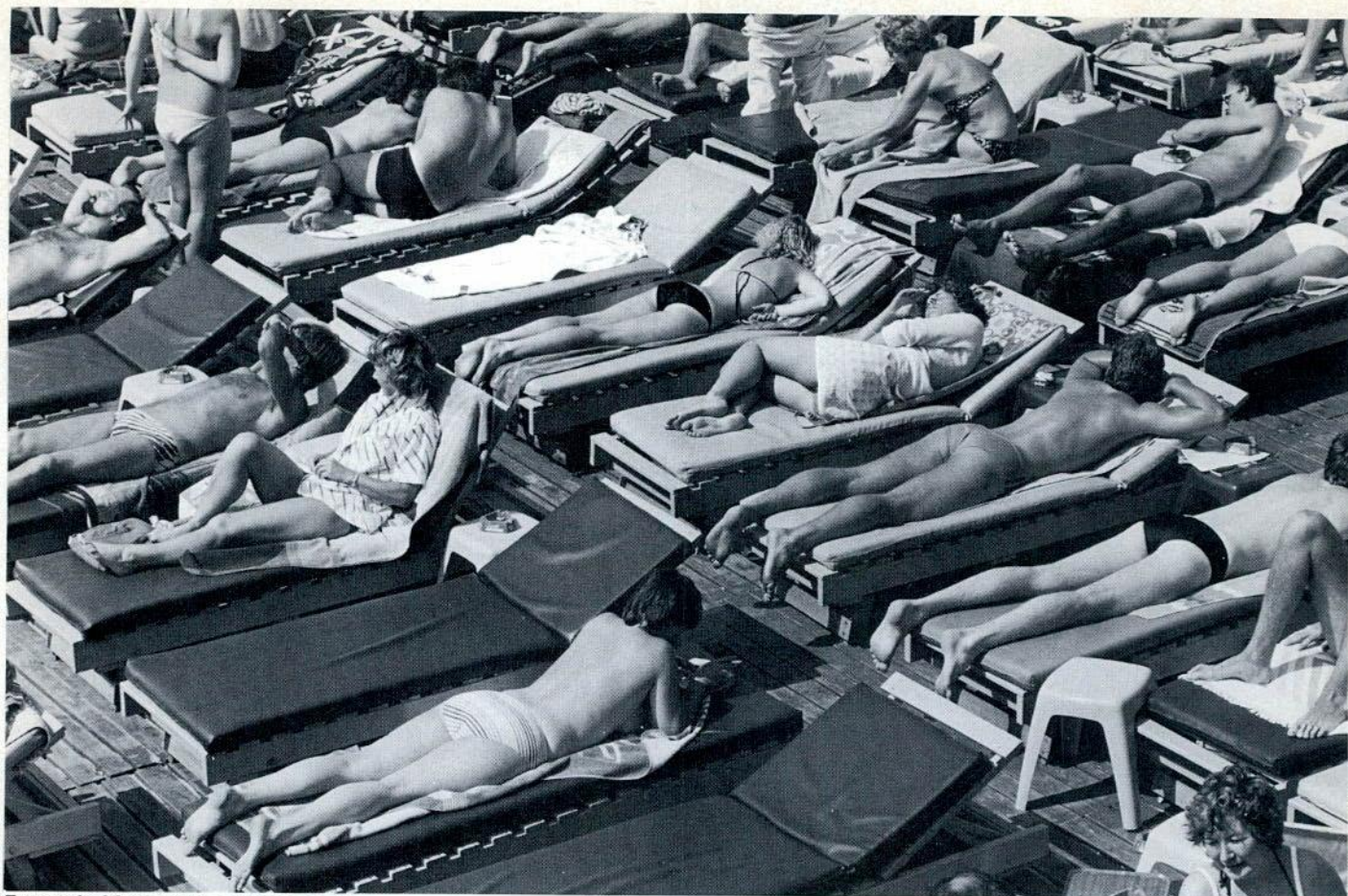

Foto Marcel Minnee

Zonaanbidders in de gevarenzone?

eens recht tegenover elkaar. De cfk's worden in een beperkt aantal industrieën gebruikt. Maar dan wel op grote schaal. Cfk's vinden toepassing in:

- drijfgas in spuitbussen;
- in de koelvloeistof in koelkasten, vriesinstallaties en airconditioners;
- in de produktie van zgn. piepschuim, veelvuldig gebruikt in verpakkingen;
- in sommige schoonmaakmiddelen.

Zo bezien is iedere weggegooide oude koelkast een bedreiging van de ozonlaag, ieder hamburgerbakje van Mac Donalds, iedere verpakking van een fototoestel, iedere haarlak uit een spuitbus. Oplossingen zijn soms wel voorhanden, ook al zijn ze soms duurder en niet meer datgene wat de moderne hendaagse consument vraagt.

Huidkanker

Toch zal er wat in het terugdringen (lieftst verder nog dan nu in internationaal verband is afgesproken) van de cfk's moeten gebeuren. Want inderdaad, de gevolgen van het verdunnen van de ozonlaag zijn niet misselijk. Terug naar de zonaanbidders. Berekend is dat iedere procent vermindering van de ozonlaag bij blanke mensen de kans op huidkanker met vier procent vermeerderd. Ook andere vormen van huidaan- doeningen zullen vaker voorkomen. Daarnaast lijkt er een kans aanwezig dat zgn. staar aan de ogen meer voorkomt.

Naast invloeden op de mens zijn er ook die op planten en dieren. Het is aan- nemelijk dat met name waterdieren het

minder goed gaan krijgen. Rond de Zuidpool denkt men dan al gauw aan de heel kleine dieren die kortere of langere tijd nabij het wateroppervlak blijven. Het gaat dan bijvoorbeeld om de zgn. krill, een soort plankton dat vnl. bestaat uit allerlei kleine kreeftachtige diertjes. Die krill staat aan de basis van een hele voedselketen en een ecosysteem daar in die Zuidelijke IJszee, waarvan o.m. ook vissen, zeehonden, pinquins en walvissen deel uitmaken.

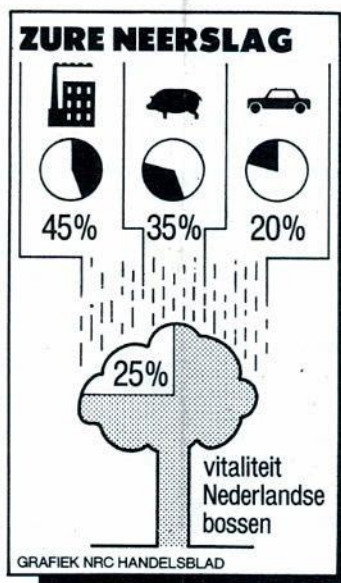
Langzaam herstel

Maatregelen op korte termijn zijn inder-

daad gewenst. Een vermindering van de ozonlaag van tien procent of meer zal zeker ook bijvoorbeeld Europa en Zuid-Amerika niet voorbij gaan. De vis- vangst komt dan onder druk te staan, maar ook gewassen als soja bonen, kool en tomaten lijken extra gevoelig. Een eventuele vertraging van de aanpak (een aanpak waaraan dus ook de indus- trie en de consument moeten meewer- ken) schuift de zaak wel heel erg op de lange termijn. Want een eventueel her- stel van de ozonlaag gaat heel lang-zaam. Vanuit de milieubeweging wordt gesteld, dat zelfs als nu het gebruik van ozonaantastende stoffen geheel wordt gestaakt, er nog wel een periode van honderd jaar nodig is om de ozonlaag weer helemaal in z'n oude doen te brengen.

Weg spuitbussen, weg piepschuim, weg koelkasten? Het lijkt er een beetje op. In ieder geval zullen de cfk's daarin sterk moeten worden teruggedrongen. Met de bedreiging van de ozonlaag heeft zich al met al een derde vorm van luchtverontreiniging aangediend. De twee andere (de zure regen en het zgn. broeikaseffect door een te hoog CO₂- gehalte in de atmosfeer) wachten nog op een definitieve oplossing. Wordt het toch niet allemaal wat te veel? Dat is niet te hopen. De zon, de lucht, de at- mosfeer hebben we veel te hard nodig.

Frits Maas

boeken

Japan

Japan kent een andere tijdsrekening dan wij in het Westen. Daar is het zo dat met de troonsbestijging van elke nieuwe keizer een nieuw tijdperk begint. Toen Hirohito in 1926 aan het bewind kwam was dat voor de Japaners het jaar nul van het Showa (= Stralende Vrede) tijdperk.

De roman 'Showa' van Tessa Morris-Suzuki bevat de levensverhalen van drie Japaners die rond het jaar 0 van het Showa-tijdperk (1926 dus) zijn geboren. Die drie zijn:

Saito Mutsuo, een jonge rekrut, die tijdens de oorlog voor zelfmoordmissies wordt opgeleid en na de oorlog carrière maakt bij een groot chemisch concern;

Tsutsumi Ayako, de dochter van een arme boer, die enkele jaren van een redelijk bestaan kan genieten in de (voormalige) Japanse kolonie Korea, maar dan berooid naar Japan moet vluchten en daar onder grote offers een onafhankelijk bestaan als kunstenaars opbouwt; en Ida Momo, een leerling van de Tokiose elite-school die - fel gekant tegen de oorlog - de dienstplicht weet te ontduiken en na de oorlog radikaal politiekus (kommunistische partij) en schrijver wordt.

Ondanks dat hun achtergronden, opvattingen en carrières sterk uiteenlopen geven de herinneringen van deze drie personen een helder en indringend beeld hoe de grote historische gebeurtenissen van deze eeuw op de Japanse bevolking zijn overgekomen.

In het begin is het wat storend wanneer steeds van de ene op de andere persoon wordt overgestapt. Gaandeweg, wanneer de personen meer gestalte krijgen, is dit in het geheel niet meer irriterend en groeit deze lijvige roman (400 blz.) uit tot een boeiende kroniek over het Japan van deze eeuw.

Zeër aan te bevelen aan hen die belangstelling hebben voor de moderne geschiedenis.

'Showa. Japanners onder Hirohito' door Tessa Morris-Suzuki werd uitgegeven door In de Knipscheer te Haarlem. Prijs f 39,50.

Oorlog en vrede

In de bundel 'Rechtvaardiging van de oorlog van de oudheid tot in de twintigste eeuw' wijden een elftal auteurs beschouwingen aan de oorlog, haar oorzaken en rechtvaardiging zoals die door militairen, politici, kerk en wetenschappers werd en wordt gegeven. Achtereenvolgens

wordt de visie op oorlog en vrede bij Grieken en Romeinen belicht, komen de Middeleeuwse theorieën over de rechtvaardige oorlog aan de orde en worden de veranderingen geschetst in het denken over oorlog en vrede onder invloed van het ontstaan van de moderne staat en de Europese expansie overzee. De visie van de Pruisische generaal Von Clausewitz wordt behandeld, gevolgd door de verhouding tussen socialisme en het oorlogsvraagstuk en de twee tegengestelde rechtvaardigingen van de

Eerste Wereldoorlog, te weten die van Wilson en die van Lenin. De laatste hoofdstukken gaan over de dreiging als taktiek, perspectief op oorlog en vrede en een inventarisatie van de ethische discussie over oorlog en vrede, zoals deze de laatste twintig jaar in ons land heeft plaatsgevonden. Een prima bundel over een belangrijk thema.

'Rechtvaardiging van de oorlog van de oudheid tot in de twintigste eeuw' onder redactie van Prof. dr. L. de Blois e.a. verscheen als cahier nr. 39 bij het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Postbus 9108, 6500 HK Nijmegen. Prijs f 17,50.

Wielrennen

Op verzoek van uitgever Thomas Rap hield Maarten Ducrot (van de wielerploeg van Jan Raas) tijdens de dit jaar verreden Ronde van Frankrijk een dagboek bij: 'Berichten uit de Tour de France'. Een kostelijk boekje. Niet vanwege de literaire kwaliteiten. In die zin blijft 'De Renner' (momenteel voor f 10,- in een goedkope editie te verkrijgen) van Tim Krabbé nog steeds onbetwist nummer één. Slechts even, bij zijn verslag van de lange tijdrit naar Futuroscope, komt Ducrot in de buurt van Krabbé, maar dat is dan maar heel even in de buurt.

Toch is het een heel aardig boekje, omdat Ducrot er overtuigend in is geslaagd de Ronde van Frankrijk van binnenuit te beschrijven. Dat is in het bijzonder aardig voor diegenen die dagelijks deze ronde hebben gevolgd via radio, TV- en dagbladverslaggevers. Weliswaar lieden die er bovenop zaten, maar er toch van de buitenkant tegenaan keken. Ducrot's dagboek levert ineens een heel andere Ronde van Frankrijk op. Het is

het verschil tussen praten over renners en praten vanuit de renners. Daar kan de beste sportjournalist in de verste verte niet tegen op, laat staan Smeets cs. Voor wielersliefhebbers absoluut een must!

'Berichten uit de Tour de France' door Maarten Ducrot verscheen bij uitg. Thomas Rap te Amsterdam. Prijs f 20,-.

Liefdesgeschiedenis

De laatste roman van de bekende Franse schrijfster Marguerite Duras, 'Zwart haar blauwe ogen', verscheen kort geleden reeds in Nederlandse vertaling. Het is een heel bijzondere liefdesgeschiedenis.

In de hal van een hotel in een badplaats aan de Franse Kanaalkust ontmoet een jonge vrouw een vreemdeling met zwart haar en blauwe ogen. Door een open raam, vanuit de tuin, slaat een man de ontmoeting van deze twee mensen gade. 's Avonds ontmoet de toekomstige man de jonge vrouw in een aan zee gelegen café. Ze weten niet dat ze elkaar al hebben gezien. De vreemdeling met zwart haar en blauwe ogen is de verbindende schakel tussen deze twee mensen. Voor beiden heeft het leven iedere zin verloren. Hij omdat hij de vreemdeling nooit zal leren kennen, zij omdat ze, na drie dagen op een hotelkamer met hem te hebben doorgebracht, definitief afscheid van hem heeft moeten nemen. Wat volgt is een gekompliceerde (platonische) liefdesver-

houding, tussen deze twee wanhopigen, die bijeen wordt gehouden door de man met zwart haar en blauwe ogen. Een kleine, dramatische roman. 'Zwart haar blauwe ogen' door Marguerite Duras werd uitgegeven door Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 24,50.

Caribische verhalen

In het verhaal 'Trinidad' wordt Romesh, een jongen van het platteland van het eiland Trinidad, door toedoen van zijn moeder, in de gelegenheid gesteld in de grote stad naar school te gaan. Na zes maanden komt hij weer thuis en blijkt wat vreemd te zijn van het ouderlijk milieu. Zijn vader ziet dit met lede ogen aan. Toch laat hij zijn zoon opnieuw naar de stad vertrekken. Wanneer Romesh wederom na een half jaar terug-

keert grijpt zijn vader in en eist dat hij de school opgeeft, gaat werken zoals alle anderen op de suikerrietvelden en trouwt met het meisje dat hij voor hem heeft uitgekozen.

Romesh kan echter niet meer terug en weigert zich te schikken in zijn lot als een dier. Hij is nog bereid zijn vader te helpen een premie in de wacht te slepen voor de grootste suikerrietopbrengst, maar keert dan definitief zijn geboortedorp de rug toe. In dit verhaal, van Samuel Selvon, wordt prachtig het leven van de plattelandsbevolking van het eiland Trinidad weergegeven. Het is één van de twintig verhalen uit de bundel 'Moderne Caribische verhalen'.

Onder de gekozen auteurs tal van bekende namen: Jean Rhys, Juan Bosch, Joseph Zobel, V.S. Naipaul, Edgar Cairo en Frank Martinus Arion. Maar ook de verhalen van de hier minder bekende schrijvers zijn stuk voor stuk de moeite waard.

De verscheidenheid in culturele achtergrond en sociaal-politieke situatie van de twaalf landen waaruit deze bundel is samengesteld maakt deze uitgave ongemeen boeiend.

'Moderne Caribische verhalen' samengesteld door Arie Sneeuw, Elly Orsel en Vernie February verscheen bij Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 34,50.

Kostelijke verhalen

Peter van Straaten behoort, zonder overdrijven, tot de belangrijkste (politieke) tekenaars van ons land. Dat hij ook een belegen schrijver is mag als minder bekend worden verondersteld. Ruim anderhalf jaar geleden startte hij voor Vrij Nederland zijn 'column' Agnes, de geschiedenis, in afleveringen, van een 'zelfstandige-maar-afhankelijke-vrouw-van-nu'. Ruim zestig van deze stukjes zijn recentelijk in boekvorm uitgebracht.

Agnes is een gewone vrouw die met haar man Daan heeft gebroken en nu samen met haar zoon-tje Daniël iets van het leven probeert te maken. Ze heeft een los-vaste relatie met Arthur.

In een van de eerste verhalen van deze bundel vindt Agnes 's middags in de keuken een briefje: „Even weg. Zie je. Arthur.“ Agnes belt haar moeder op en vraagt of Daniël voor een nacht kan komen logeren. 's Avonds, wanneer Daniël naar oma is vertrokken, gaat Agnes naar het café, waar haar ex-man Daan achter de tapkast staat, en waar ze Arthur denkt te ontmoeten. Deze is er nog niet gesignaleerd. Zelfs na haar derde glas wijn is Arthur nog in geen velden of wegen te bekennen en Agnes denkt: 'Mijn leven is een ramp in slow-motion'.

En in plaats van te huilen begint ze zachtjes te giechelen. Een bundel kostelijke verhalen van een scherp waarnemer. 'Agnes, scènes uit een slordig leven' door Peter van Straaten

werd uitgegeven door De Harmonie te Amsterdam. Prijs f 19,90.

Historie van Ambon

Onder de titel 'Van Tjengkeh tot Kruidnagel' is een nieuwe publicatie verschenen over de Zuid-Molukken en Ambon in het bijzonder. Het boekje (56 blz.) bevat vier artikelen, die eerder werden gepubliceerd in het – niet voor iedereen even makkelijk toegankelijke – weekblad *Intermediair*, vandaar deze herdruk in brochurevorm. De auteurs, G. J. Knaap, R. Chauvel en Ch. F. van Fraassen, brengen de verworping in beeld van het economisch goed Tjengkeh tot kruidnagel, sinds de komst van de kolonisten op de Molukken. Achtereenvolgens wordt de economische geschiedenis van Ambon behandeld, van 1650-1950, waarna de Zuid-Molukken onder de republiek Indonesië ter sprake komt. Steeds staat de betekenis van de kruidnagel hierbij centraal. Het boekje kost f 5,- (excl. porto) en is te verkrijgen in de betere boekhandel of te bestellen bij: Stichting RELA '69, Giraffewei 12, 3437 EA Nieuwegein of bij: Stichting Werkgroep Inheemse Volken, Postbus 4098, 1009 AB Amsterdam, tel. 020-938625 (kantooruren).

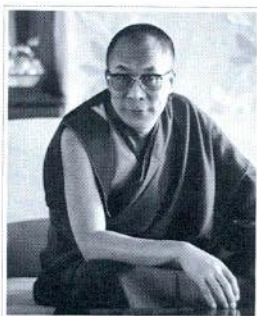
Tibetaans boeddhisme

Het drama van de bijna totale vernietiging van de Tibetaanse cultuur in Tibet begon in 1950. Toen marcheerden de Chinese communistische volkslegers Tibet binnen en sindsdien is de systematische uitroeiing gaande van een van de rijkste culturen die we op de wereld nog hadden. Zo begint het zevende en laatste hoofdstuk ('Tibet en de Dalai Lama's', geschreven door Louwrien Wijers) van het boek *'Innerlijke vrede'* van de veertiende Dalai Lama, dat uitkwam bij uitgeverij Karnak. Dit hoofdstuk bevat veel schokkende feiten, zoals: de Chinese bezetting kostte bijna 1,3 miljoen Tibetanen het leven, in 1984 zaten nog 106.360 Tibetanen in gevangenschap, er werden 6426 kloosters en tempels verwoest en ook de flora en fauna van Tibet werden systematisch vernietigd. Verder lezen we hier de fascinerende geschiedenis van de Dalai Lama's, van de eerste (1391-1474) tot en met de dertiende (1876-1933) en de levensloop van de veertiende, Tenzin Gyatso (geboren 1935). Van deze laatste, die ook uitlegt waarom

hij wel eens letterlijk de laatste Dalai Lama zou kunnen zijn, zijn de eerste zes hoofdstukken van dit boek, gebaseerd op diens recente lezingen in vele landen. Ze gaan resp. over een menselijke benadering van de wereldvrede ('...spirituele energie en kracht kan doelmatig aangewend worden om de spirituele voorwaarden tot stand te brengen die nodig zijn voor wereldvrede. Religieuze leiders en humanisten over de hele wereld hebben in dit opzicht een bijzondere rol te vervullen.'), wetenschap en spiritualiteit, Tibet en India, de beoefening van het boeddhisme in Tibet, op zoek naar innerlijke toevlucht en de 37 beoefeningen van bodhisattva's (mensen die de spontane wens hebben alle levende wezens te bevrijden uit het geconditioneerde bestaan). *'Innerlijke vrede'* werd uitgegeven i.s.m. de Stichting Ontmoeting met Tibetaanse Cultuur t.g.v. het tweede bezoek van de Dalai Lama aan Nederland van 14 tot 21 mei 1986. Tijdens dat bezoek zond de VPRO-televisie een vraaggesprek uit van Adriaan van Dis met de Dalai Lama. Gedeelten van dit gesprek, alsmede gedeelten van de lezingen die de Dalai Lama in die week

innerlijke vrede

over het Tibetaans boeddhisme en Tibet

de Dalai Lama

hield, werden dit voorjaar gebundeld en uitgebracht onder de titel *'Koncentratie en mededogen'*. Met die woorden worden twee sleutelbegrippen aangegeven, die mét naastenliefde en wijsheid duiden op de kwaliteiten, die volgens boeddhisten de essentie van het leven vormen en die nodig zijn om innerlijke vrede te bereiken. De andere hoofdstukken in deze tweede bundel gaan over: individuele verantwoordelijkheid, reïncarnatie, karma en de toekomst van religie. *'Innerlijke vrede'* (123 blz.) en *'Koncentratie en mededogen'* (83 blz.) door de Dalai Lama verschenen bij uitgeverij Karnak, Amsterdam en kosten resp. f 22,50 en f 17,50.

Kosmische keuzen

Bij uitgeverij Bres verscheen *'Kosmos, Kennis en Samenhang'* van Jan Karel Hylkema (geb. 1938, ingenieur agrarische eco-

nomie en thans directeur van het Financieel Dagblad).

Het boek begint met een samenvatting en een onderlinge vergelijking van de gemeenschappelijke grondpatronen van zeven 'Kosmische Systemen': de I Tjing, Runen, Astrologie, Tarot, het Hebreeuws alfabet, de Kabalah en Yoga. Op grond van 30 jaar studie en doorleefde beoefening worden helder en nuchter de parallellen aangegeven tussen 'wetenschappelijke' kennis en oeroude wijsheden.

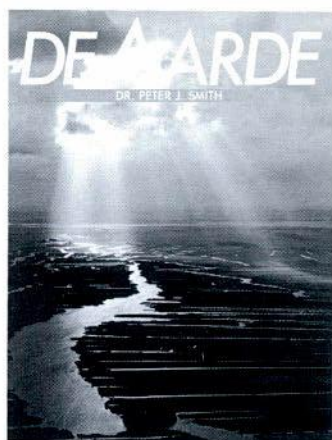
In deel 2 wordt ingegaan op de herkomst van die systemen – openbaring of waarneming – en hiërarchie, structuur en weergave van 'De Kosmische Orde'. Dit deel besluit met drie hoofdstukken over de materiële wereld, de zielswereld en de geestelijke wereld. Deel 3 gaat over 'De Mens in de Kosmos', waarbij duidelijk blijkt dat het hier ontwikkelde beeld van de kosmische samenhang vergaand parallel loopt met de inzichten van Boeddha van ruim 2.500 jaar geleden.

In het vierde en laatste deel, 'Kosmische Keuzen', licht Hylkema een aantal keuzen toe, die z.i. tegen de achtergrond van het voorgaande door de mens dienen te worden gemaakt. Het gaat over ouders en kinderen, ziek zijn en sterven, solidariteit en naastenliefde, macht (rechtspraak en oorlogvoering), ondernemen, wetenschap en religie. In hun beknoptheid ontkomen enkele van deze hoofdstukjes helaas niet aan het gevaar van ongenueanceerdheid en een te geringe diepgang. Dat geldt met name waar wordt gesproken over een 'te ver doorgeslagen' solidariteitsbeginsel in de Nederlandse samenleving, waarbij als voorbeelden de ziekenzorg en het sociale voorzieningstelsel aan de orde komen (schrijvers ideeën op deze punten lijken me rampzalig voor vrouwen bijvoorbeeld).

Maar deze kritische noot bij het slot neemt niets weg van de grote waardering die dit boek verdient. Want voor wie – met de auteur – op zoek is naar beantwoording van de vraag naar de zin van het menselijk bestaan is dit een boek dat de weg naar inzicht aanmerkelijk bekort! *'Kosmos, Kennis en Samenhang'* van Jan Karel Hylkema werd uitgegeven door Bres, Amsterdam 1986, 199 blz., geïll. Prijs f 29,90.

De Aarde

Elsevier bracht onlangs *'De Aarde'* uit, na *'Het Heelal'* en *'De Mens'* het derde deel van een serie over de huidige stand van kennis in de natuurwetenschappen, aangrenzende wetenschapsgebieden en de techniek. *'De Aarde'* werd samengesteld door dr. Peter J. Smith, docent aardwetenschappen aan de Britse Open University. Het is verrassend te lezen dat heel veel van wat we nu van de aarde weten het resultaat is van zéér recent onderzoek, vooral

met behulp van de platentektoniek. Deze theorie is nog geen 30 jaar oud en veroorzaakte een ware revolutie in de aardwetenschappen: 'De continenten bewegen met een kennelijk gemak over het aardoppervlak. En de oceankorst is niet alleen voortdurend in beweging, de thans bestaande is pas gevormd in de laatste 225 miljoen jaar van het 4,5 miljardjarig bestaan van de aarde'.

Zo lezen we verder dat zo'n 135 miljoen jaar geleden de zuidelijke Atlantische Oceaan zich opende tussen Zuid-Amerika en Afrika, dat Noord-Amerika pas 5 tot 10 miljoen jaar geleden losbrak van Europa en dat de Middellandse Zee steeds smaller wordt en tenslotte zal verdwijnen. Met de theorie van continentendrift zijn bovendien vraagstukken over de huidige geografische posities van gesteenten, flora en fauna logischer op te lossen dan met statische landmassa's. Er is een ruimere kijk ontstaan op de ontwikkeling van leven en op het uitsterven van sommige diersoorten. Ook lijkt het mogelijk geworden natuurrampen als aardbevingen en vulkaanuitbarstingen te voorspellen.

Er valt héél veel te leren uit dit gemakkelijk leesbare boek: niet alleen over de samenstelling, oorsprong en ontwikkeling van de aarde en de groei der continenten, maar ook over de ontwikkeling van de atmosfeer, de evolutie van de oceanen, klimaatveranderingen, bodemontwikkeling, landschapkenmerken, grondstoffen in gesteenten en nog vele onderwerpen meer. Dat leerspect wordt extra gestimuleerd door de enorme hoeveelheid kleurrijke illustraties met uiterst verhelderende bijchriften. Een pittige prijs, dat wel, maar vergeleken met een tank benzine of enkele kratjes pils ... Een mooi kado ook!

'De Aarde' door dr. Peter J. Smith verscheen bij Elsevier, Amsterdam 1987, 256 blz. Prijs f 72,50.

Wim Heij
Frank Spoelstra

